

Pravo na dvojezičnost u Republici Hrvatskoj: studija slučaja uvođenja dvojezičnosti u Vukovaru

Batinjan, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:296979>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Andrea Batinjan

**PRAVO NA DVOJEZIČNOST U REPUBLICI HRVATSKOJ:
STUDIJA SLUČAJA UVOĐENJA DVOJEZIČNOSTI U
VUKOVARU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

**PRAVO NA DVOJEZIČNOST U REPUBLICI HRVATSKOJ:
STUDIJA SLUČAJA UVOĐENJA DVOJEZIČNOSTI U
VUKOVARU**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc.dr.sc. Ružica Jakešević

Studentica: Andrea Batinjan

Zagreb

rujan, 2016.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad „Pravo na dvojezičnost u Republici Hrvatskoj: Studija slučaja uvođenja dvojezičnosti u Vukovaru“, koji sam predala na ocjenu mentorici doc.dr.sc. Ružici Jakešević, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Andrea Batinjan

Sažetak

Većinu stanovništva u Vukovaru čine Hrvati, njih 57,37 % dok ih slijede Srbi sa 34,87%. S obzirom da Srbi na području Vukovara čine jednu trećinu ukupnog stanovništva, 2013. godine počelo se sa postavljanjem dvojezičnih natpisa na institucije što je izazvalo otpor braniteljskih udruga i fizičke sukobe sa policijom. Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine. Srbi u Vukovaru, prema Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina, imaju pravo na ravnopravnu i službenu uporabu svoga jezika i pisma u tome gradu. Radom se ukazuje na problem ostvarenja prava na dvojezičnost u Republici Hrvatskoj na primjeru studije slučaja uvođenja dvojezičnosti u Vukovaru. Sadržaj rada obuhvaća razvoj sustava zaštite nacionalnih manjina i prava na dvojezičnost u Republici Hrvatskoj te donosi normativno pravni okvir za upotrebu jezika i pisma nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Također navodi se kronologija pokušaja uvođenja ćirilice u Vukovar, od izmjena Statuta grada Vukovara, pokušaja raspisivanja referendumu o zabrani ćirilice do Ustavne odluke kojom se referendumsko pitanje odbija. Moguće posljedice ovakve diskriminacije su povećanje netrpeljivosti, mržnje i nasilja nad Srbima u Hrvatskoj te buđenje nacionalističkih težnji na području cijele zemlje, a ne samo grada Vukovara. Nadležne institucije trebaju biti dosljedne u provođenju zakona koji vrijedi jednako za sve jer u protivnom pokazuje da nije spremna odgovoriti na zahtjeve međunarodne zajednice i zvati se modernom demokratskom državom.

Ključne riječi: *Domovinski rat, Vukovar, ćirilica, Srbi, pravo na dvojezičnost, nacionalne manjine*

SADRŽAJ

POPIS ILUSTRACIJA	1
1. Uvod.....	2
2. Proces osamostaljenja Republike Hrvatske.....	3
3. Razvoj prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj od 1990.-2000. godine.....	5
4. Sustav zaštite nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj od 2000. godine.....	6
5. Normativno pravni okvir za upotrebu jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.....	7
6. Međunarodni izvori prava koji jamče ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.....	11
7. Pravo na dvojezičnost i dvopismenost u Republici Hrvatskoj.....	12
8. Statistički podaci o broju pripadnika nacionalnih manjina u RH iz 2011. godine.....	15
9. Položaj srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj	18
9.1. Ćirilica kao dio srpskog identiteta.....	20
9.2. Kulturni, umjetnički i obrazovni sustav srpske nacionalne manjine.....	21
9.3. Geografski položaj grada Vukovara.....	22
9.4. Etnička struktura stanovništva u Vukovaru od 1991.-2011. godine	23
10. Bitka za Vukovar.....	25
11. Mirna reintegracija Hrvatskog podunavlja, Baranje i Srijema i uloga mirovne misije UNTAES.....	26
12. Migracije i problemi povratka Hrvata i Srba u Vukovar	30
13. Pozadina uvođenja ćirilice u Vukovar	31
14. Kršenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina u RH donošenjem Statutarne odluke o izmjenama i dopunama Statuta Grada Vukovara 2013. godine.....	32
15. Građanska inicijativa “Stožer za obranu hrvatskog Vukovara” Ошибка! Закладка не определена.....	33

16. Odluka Ustavnog suda za raspisivanje referendumu o ćirilici u Vukovaru.....	34
17. Izmjena Statuta Grada Vukovara 2015. godine.....	34
18. Argumenti ZA i PROTIV dvopismenosti u Vukovaru	36
18.1. Reakcija srpske političke vlasti i javnosti u Srbiji na problem uvođenja ćirilice u Vukovar	38
18.2. Reakcija Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske na problem uvođenja ćirilice u Vukovar.....	39
18.3. Reakcija pučke pravobraniteljice na problem ćirilice u Vukovaru	40
19 . Zaključak	41
20. Literatura	42

POPIS ILUSTRACIJA

Tablice

Tablica 1: Broj pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 2011.	16
Tablica 2: Broj Srba u hrvatskim županijama 1991. i 2001. godine	19
Tablica 3: Nacionalna struktura stanovništva Vukovara od 1910.-2011. godine	24

Slike

Slika 1: Osnovni modeli školovanja srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj	22
Slika 2: Geografski položaj grada Vukovara i granica sa Srbijom	23
Slika 3: Područje hrvatskog Podunavlja (istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem).....	30

1. Uvod

Grad Vukovar, smješten na granici sa Srbijom, pretrpio je najveća materijalna i ljudska stradanja za vrijeme Domovinskog rata 1991. godine od strane pobunjenih Srba. „Grad heroj“ i simbol borbe za hrvatsku samostalnost 2013. godine postaje područje povećane etničke nesnošljivosti prema Srbima radi odluke o postavljanju dvojezičnih ploča i natpisa na srpskom pismu, ćirilici, na državne institucije. Takva odluka temeljena je na podacima popisa stanovništva iz 2011. godine kojom većinu stanovništva u Vukovaru čine Hrvati, njih 57,37%, slijede Srbi s 34,87 %, Rusini kojih ima 1,59 % i Mađari s 1,25 %. Ostale nacionalne manjine imaju udio manji od jedan posto u ukupnom broju stanovništva. Navedenim podatkom od 34,87 %, Srbi u Vukovaru, prema Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine, u Republici Hrvatskoj, imaju pravo na ravnopravnu službenu uporabu svoga jezika i pisma s obzirom da čine jednu trećinu stanovništva na tome području. Prema podacima Srpskog narodnog vijeća i Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Zagreba 2014. godine, evidentiran je porast kaznenih i prekršajnih djela motiviranih etničkom mržnjom u Hrvatskoj prema Srbima. Najveći broj događaja koji su imali obilježja međuetničke netrpeljivosti 2014. godine evidentiran je na područjima posebne državne skrbi, odnosno na područjima u kojima živi najveći broj Srba povratnika među kojima je i Vukovar. U navedenoj godini na tim su područjima ukupno zabilježena 44 događaja koja su imala obilježja međuetničke netrpeljivosti, od čega su njih 32 počinjena na štetu Srba.¹

Radom se ukazuje na problem ostvarenja prava na dvojezičnost u Republici Hrvatskoj na primjeru studije slučaja uvođenja dvojezičnosti u Vukovaru. Važnost rada ogleda se u činjenici da srpska nacionalna manjina u Vukovaru ima Ustavnim zakonom zajamčeno pravo korištenja ćirilice iako im je to onemogućeno opravdanjem da još uvijek nije sazrilo vrijeme za ćirilicne ploče jer se ćirilica doživljava kao simbol stradanja Hrvata u Vukovaru 1991. godine. Cilj rada je obuhvatiti sustav razvoja prava na dvojezičnost u Republici Hrvatskoj, kronologiju pokušaja uvođenja ćirilice u Vukovar, od izmjena Statuta grada Vukovara, pokušaja raspisivanja referenduma o zabrani ćirilice do Ustavne odluke kojom se referendumsko pitanje odbija. Također jedan od ciljeva je prikazati kršenje ustavnih prava

¹ Srpsko narodno vijeće i Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba, dostupno na: [http://www.mfa.gov.rs/sr/images/cro_baner/bilten3%20\(2\).pdf](http://www.mfa.gov.rs/sr/images/cro_baner/bilten3%20(2).pdf) (posjećeno: 05.09.2016.)

pripadnika srpske nacionalne manjine na području službene uporabe vlastitim jezikom i pismom te istražiti zahtjeve civilnih udruga koje traže odgodu javne uporabe ćirilice kao i onih koji zahtjevaju uvođenje ćirilice i potpunu primjenu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine.

Hipotezom rada nastoji se potvrditi istraživačko pitanje koje glasi: „Bi li proglašenje Vukovara mjestom posebnog pijeteta i odgoda javne uporabe ćirilice dovela do kršenja ustavnih prava srpske nacionalne manjine te samim time pojačala tenzije Hrvata i Srba na tome području?“. Analiziranjem slučaja uvođenja dvojezičnosti u gradu Vukovaru korištene su stručne knjige, zakoni, časopisi, statistički podaci, internet stranice te drugi medijski sadržaji, poput novinskih članaka, čijim se proučavanjem nastoji potvrditi postavljena hipoteza rada.

2. Proces osamostaljenja Republike Hrvatske

Obrambeno-osloboditeljski rat za neovisnost i cjelovitost hrvatske države protiv velikosrpske agresije najvažnije je razdoblje u povijesti osamostaljenja Republike Hrvatske. Obilježen mnogobrojnim ljudskim žrtvama te materijalnom štetom nastalom uslijed pokušaja srpskog agresora da okupira dio hrvatskog teritorija i danas, dvadeset i pet godine kasnije, izaziva bolna sjećanja i osjećaj nepovjerenja prema srpskom narodu. U razdoblju od 1991.-1995. godine u Hrvatskoj je bilo oko 13.500 ubijenih te 35.000 ranjenih (Lukić, Ramet, Clewing, 2013: 38). Prema hrvatskim podacima iz 2006. godine u Vukovaru je poginulo 1.739 osoba, a njih 353 smatra se nestalima. Do kraja 1991. godine više od 400.000 građana Hrvatske bilo je bez doma, 40% industrije bilo je uništeno, bruto industrijska proizvodnja naglo je pala za 28,5 %, a turizam je predvidivo pao za više od 80 % (Marijan, 2013: 346).

Borba za samostalnost i neovisnost Republike Hrvatske tekla je kroz četiri razdoblja obilježena golemim preprekama, prvenstveno unutarnjim sukobima s lokalnim srpskim pobunjenicima, koji su uz podršku Jugoslavenske narodne armije proglasili svoju nezavisnost od Vlade u Zagrebu te praktički tako objavili rat Hrvatskoj (Lukić, Ramet, Clewing, 2013: 13). Prve indikacije mogućeg sukoba počele su u siječnju 1990. godine kada je Hrvatska pokazala sklonost prema okončavanju savezništva sa Savezom komunista Jugoslavije. To je bio ujedno i početak sljedećeg razdoblja u kojem je Hrvatska održala prve višestranačke

izbore na kojima je Hrvatska demokratska zajednica, na čelu sa dr. Franjom Tuđmanom, dobila većinu glasova. Prvi izborni krug održan je 27. travnja, a drugi 6. svibnja 1990. godine.

Završni čin pravnog uređenja nove države bilo je prihvaćanje novog Ustava, a za dio građana, posebice Srba u Hrvatskoj, to je značilo narušavanje njihovog povlaštenog položaja u pojedinim sferama života. Međutim, u sadržaju Ustava SR Hrvatske pojam „konstitutivnosti“ nigdje nije upotrijebljen. U članku 1. SRH je definirana kao nacionalna država hrvatskog naroda, država srpskog naroda u Hrvatskoj i država narodnosti koje u njoj žive. Navedenim izborima i konstituiranjem Sabora započinje novija hrvatska povijest, odnosno proces osamostaljivanja Hrvatske. Proglašenje neovisnosti Republike Hrvatske uslijedilo je 25. lipnja 1991. godine, a nakon toga, dana 15. siječnja 1992. godine i diplomatsko priznanje Hrvatske od strane članica Europske zajednice. Republika Hrvatska postala je članicom Ujedinjenih naroda 22. svibnja 1992. godine. Treće razdoblje započelo je završetkom rata i trajalo je do 1999. godine kada je Franjo Tuđman preminuo. Nakon toga, Hrvatska, kao i ostale nove države bila je suočena sa velikim problemima i teškoćama pri naporima u izgradnji nove države.

Osamostaljenje je praćeno mnogobrojnim ljudskim i materijalnim gubitcima u Domovinskom ratu te unatoč naporima srpske i hrvatske političke strukture za suradnjom i normalnom koegzistencijom dvaju naroda, potrebno je prevladati još uvijek prisutne probleme u odnosima Srba i Hrvata na područjima koja se smatraju simbolom Domovinskog rata i slobode hrvatskog naroda. Također jedan od važnih čimbenika u teškom procesu normaliziranja odnosa Hrvata i Srba nakon Domovinskog rata je trans-generacijski prijenos ratne traume o kojemu je govorio dr.sc. Nebojša Blanuša u okviru programa Centra za mirovne studije.² Takav prijenos obiteljske, društvene i kulturne traume na mlade generacije još uvijek postoji te izaziva zabrinjavajuće jaku netrpeljivost između hrvatskog i srpskog naroda koja poziva na nove sukobe kako bi se okončali oni koje su započele prijašnje generacije. Grad Vukovar pretrpio je najveća ljudska i materijalna stradanja tijekom rata te iako je prošlo više od dva desetljeća, suživot Srba i Hrvata na tome području još je uvijek problematičan i preosjetljiv na svaku situaciju koja dovodi u pitanje povećanje prava srpske nacionalne manjine.

²Centar za mirovne studije, dostupno na <http://www.cms.hr/hr/mirovni-studiji/transgeneracijski-prijenos-ratne-traume> (Posjećeno: 15.6.2016.)

3. Razvoj prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj od 1990.-2000. godine

Sustav zaštite i prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj mijenjao se od osamostaljenja države pa sve do danas. Hrvatska je u svoje zakonodavstvo ugradila većinu mjerila kojima je uredila položaj nacionalnih manjina prema međunarodnim standardima. U politici prema nacionalnim manjinama u Europi mogu se izdvojiti tri skupine zemalja. U prvu skupinu spadaju zemlje koje formalno-pravno ne priznaju postojanje nacionalnih manjina kao što su Francuska, Grčka i Turska. Druga skupina ne priznaje nacionalne, ali priznaje jezične manjine poput Italije i Finske dok Hrvatska spada u treću skupinu koja priznaje nacionalne manjine i jedna je od rijetkih zemalja uz Sloveniju i Rumunjsku koja pripadnicima manjina osigurava pravo na političku predstavljenost i artikulaciju njihovih interesa (Tatalović, Lacović, 2011: 376).

Prema članku 1. Ustava SR Hrvatske iz 1974. godine Hrvatska je definirana kao nacionalna država hrvatskog naroda, država srpskog naroda u Hrvatskoj i država narodnosti koje u njoj žive. Srbi su prema tome imali poseban status koji je proizlazio iz njihove brojnosti u ukupnoj populaciji te doprinose u antifašističkoj borbi. Iako je tadašnji model zaštite narodnosti bio ideološki obilježen, smatra se jednim od najkonzistentnijih u hladnoratovskom razdoblju. Građani su pripadali narodnostima kojima se jamčila slobodna i ravnopravna upotreba jezika i pisma, odgoj i obrazovanje na vlastitom jeziku, pravo na razvoj vlastite kulture te između ostalog mogućnost političke participacije uz ograničenja koja proizlaze iz jednopartijskog sustava. Pojam narodnosti u SR Hrvatskoj obuhvaćao je Mađare, Talijane, Čehe, Slovake, Rusine i Ukrajince. Navedeni Ustav nije imao intenciju razrađivati posebna prava narodnosnih skupina jer su građanska prava u socijalizmu poimana u kategorijama radničke klase i radnog naroda, a o nacionalnoj ravnopravnosti govori se samo u duhu bratstva i jedinstva.

Nakon prvih višestranačkih izbora 1990. godine „božićnim“ Ustavom³ dolazi do nezadovoljstva srpskog naroda te do oružane pobune koja je rezultirala ratom. U izvorišnim osnovama „božićnog“ Ustava stoji „Hrvatska je konstituirana kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika inih naroda i manjina, koji su njeni državljani: Srba, Muslimana, Slovenaca, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca,

³ Prvi Ustav neovisne Republike Hrvatske, donesen 22. prosinca 1990. godine

Ukajinaca, Rusina i drugih kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske nacionalnosti. Nova terminologija obuhvaća dotadašnje narodnosti, dok termin „narodi“ (Srbi, Slovenci i Muslimani) ostaje u uporabi bez jasnoga pojmovnog određenja (Tatalović, Lacović, 2011: 379). Međunarodna zajednica potaknuta sukobima 1990. godine intervenirala je tražeći da se ispravi manjkavost Ustava RH iz 1990. godine regulacijom položaja i prava „novih“ nacionalnih manjina koje su se pojavile raspadom Jugoslavije. Potaknuta međunarodnim pritiskom Republika Hrvatska donosi 1991. godine Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj. Iako je taj zakon dobio pozitivnu ocjenu od strane međunarodne zajednice, ratna događanja već su otvorena, a pojedine odredbe zakona nisu se provodile u praksi kao što su odredbe o proporcionalnoj zastupljenosti pripadnika manjine koja u ukupnom stanovništvu sudjeluje s više od osam posto, što je bio slučaj sa Srbima koji su 1991. godine činili preko 12,2% stanovništva u Republici Hrvatskoj (Tatalović, 2005: 16). Navedeni Ustavni zakon nije zaživio ni nakon ratnih zbivanja, a posljedice rata dovele su do teškog normaliziranja i napredovanja na području zaštite prava nacionalnih manjina.

4. Sustav zaštite nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj od 2000. godine

Nezadovoljstvo građana, teški socijalni i gospodarski uvjeti doveli su do promjene vlasti nakon parlamentarnih i predsjedničkih izbora 2000. godine. Promjenom političke strukture dolazi do promjena u ostvarivanju prava nacionalnih manjina. Uz izmjene i dopune Ustava izglasana su dva zakona koja se tiču položaja nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, a to su: Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina te Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina. Kako bi unaprijedila odnose sa Europskom unijom i doprinjela demokratizaciji, Republika Hrvatska 2002. godine donosi Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina kakav se i danas primjenjuje. Najbitnija razlika u odnosu na predhodni Ustavni zakon jest odustajanje od koncepta kolektivne zaštite u korist pojedinačnih članova manjina (Mesić, 2003:170). Također broj manjinskih zastupnika u Saboru povećan je s pet na osam, a manjine su dobile pravo biranja svojih predstavnika u tijela lokalne i regionalne samouprave. Iako je navedenim zakonom došlo do unapređenja prava manjina, postoje i problemi koji se vežu uz mali interes za kandidiranje na izborima za

vijeća i predstavnike nacionalnih manjina te vrlo slab odaziv birača kao i sustav odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu manjina koji još nije razvijen u potpunosti.

Hrvatski sabor 2010. godine, u sklopu izmjena i dopuna Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina uveo je odredbu da sve manjine koje u stanovništvu Republike Hrvatske sudjeluju s manje od 1,5% imaju dvostruko pravo glasa. Izuzetak je srpska nacionalna manjina, za koju se predviđa da se liste srpske manjine natječu u svih deset izbornih jedinica u Hrvatskoj pod jednakim uvjetom kao opće liste uz tri zajamčena predstavnika ako ne prijeđu prag ni u jednoj izornoj jedinici, no odlukom Ustavnog suda te su odredbe ukinute. Razlog ukidanja je taj što priznavanje unaprijed zajamčenih i osiguranih zastupničkih mjesta za pripadnike neke manjine dovodi do narušavanja jednakog biračkog prava unutar tog sustava (Tatalović, Lacović 2011: 385). Republika Hrvatska pozitivan je primjer zemlje koja konstantno radi na unapređenju sustava zaštite nacionalnih manjina izmjenama i dopunama akata, unatoč teškom povijesnom naslijeđu koje prvenstveno proizlaze iz ratnih zbivanja.

5. Normativno pravni okvir za upotrebu jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj uređena su pravno i institucionalno. Ustav RH iz 2010. godine u svojim izvorišnim osnovama, navodi da je Republika Hrvatska ustanovljena kao nacionalna država hrvatskoga naroda i država pripadnika nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina, Bošnjaka, Slovenaca, Crnogoraca, Makedonaca, Rusa, Bugara, Poljaka, Roma, Rumunja, Turaka, Vlaha, Albanaca i drugih, koji se smatraju njezinim državljanima, a kojima se ujedno jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN-a i zemalja slobodnoga svijeta. Sukladno načelu slobodnog opredjeljenja u pogledu izjašnjavanja nacionalne pripadnosti koje je zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske člankom 15., pripadnicima svih nacionalnih manjina jamči se sloboda izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti, slobodno služenje svojim jezikom i pismom, kao i kulturna autonomija. Više od trećine ustavnog teksta odnosi se na jamstva sloboda i prava čovjeka i građanina, čime je izrazito značajno mjesto dobila zaštita ljudskih prava. U članku 15. Ustava RH posebice se jamči ravnopravnost pripadnicima svih nacionalnih manjina te je naznačeno kako će se konkretna zaštita prava nacionalnih manjina urediti posebnim ustavnim zakonom. U nacionalnom programu zaštite i promicanja ljudskih

prava u Republici Hrvatskoj ističe se kako ustavna prava mogu biti ograničena samo zakonom kako bi se zaštitili sloboda i prava drugih ljudi te javni poredak, javni moral i ograničenjem u svakom pojedinačnom slučaju.⁴

Osim Ustavom RH, prava nacionalnih manjina pobliže su uređena Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj iz 2002. godine kojim se detaljno uređuju prava i slobode pripadnika nacionalnih manjina, uvjeti pod kojima se biraju njihovi predstavnici radi sudjelovanja u javnom životu i upravljanju lokalnim poslovima putem vijeća i predstavnika u jedinicama samouprave te nadzor nad provedbom njihovih prava. U cilju poboljšanja Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, Vlada Republike Hrvatske je u 2008. i 2011. godini donijela akcijske planove za njegovu provedbu. Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona za razdoblje od 2011.-2013. godine donesen je s ciljem daljnjeg jačanja zaštite nacionalnih manjina, posebice u područjima u kojima su uočeni nedostaci. Poseban naglasak u Akcijskom planu stavljen je na zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave, pravosudnim tijelima, te tijelima uprave jedinica lokalne i područne samouprave.

Izvješća o provedbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2011. godine pokazuju da su učinjeni pomaci u području promicanja kulturne autonomije, odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalnih manjina, ostvarivanja vjerskih prava, zastupljenosti u predstavničkim i izvršnim tijelima lokalnih jedinica.⁵ Međutim, unatoč navedenim pomacima još uvijek nije postignut zadovoljavajući napredak u području službene uporabe jezika i pisma nacionalnih manjina, pristupa nacionalnih manjina javnim medijima te zastupljenost nacionalnih manjina u tijelima državne uprave, pravosudnim tijelima i upravnim tijelima jedinica samouprave. Prema istraživanjima Srpskog narodnog vijeća, iako se pripadnici srpske nacionalne manjine javljaju na natječaje za pravosudne dužnosnike, niti u jednom slučaju, pripadnici srpske nacionalne manjine nisu izabrani u pravosudna tijela⁶. Unatoč činjenici da postoji još puno prostora za napredak na području razvoja prava nacionalnih manjina postoje i pozitivni pomaci, posebice u rješavanju pojedinih problema srpske nacionalne manjine. Došlo je do unapređenja položaja srpske nacionalne manjine jer je povećan broj istraga i suđenja u zločinima nad Srbima za vrijeme Domovinskog rata. Osim toga, povrat privremeno zauzete

⁴ Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u travnju 2013. godine donosi Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine, str. 7

⁵ Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u travnju 2013. godine donosi Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine, str. 48

⁶ Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u travnju 2013. godine donosi Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine, str. 48

imovine, odnosno kuća i stanova u privatnom vlasništvu, izveden je skoro u potpunosti, a preostalih tridesetak slučajeva su na sudu i čekaju presude.

Među temeljnim odredbama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina jest i ona koja propisuje da se odredbe Ustavnog zakona i odredbe posebnih zakona kojima se uređuju prava i slobode pripadnika nacionalnih manjina moraju tumačiti i primjenjivati sa svrhom poštivanja pripadnika nacionalnih manjina i hrvatskog naroda, razvijanja razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među njima. Upravo se na tu odredbu pozivaju protivnici uvođenja ćirilice u javni diskurs Vukovara, koji zagovaraju moratorij na uvođenje dvojezičnosti u tom gradu, često zanemarujući u svojoj političkoj argumentaciji ostale relevantne odredbe Ustavnog zakona, Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina te relevantnih međunarodnopravnih izvora (Petričušić, 2013: 17).

Pravo je pripadnika nacionalnih manjina na odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina kojim se služe, a ostvaruje se temeljem Ustava Republike Hrvatske, Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i Zakona o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Ministarstvo uprave je početkom 2011. godine utvrdilo neujednačen pristup statutarnom uređivanju prava na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina, kao i činjenicu da pojedine jedinice, unatoč postojećoj obvezi, svoje statute nisu uskladile s odgovarajućim propisima. Sedam jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj nisu uskladile statute s odgovarajućim propisima, a to su Karlovačka županija – Općina Plaški (srpski jezik), Primorsko-goranska županija – Grad Vrbovsko (srpski jezik), Ličko-senjska županija – Općina Udbina (Srpski jezik), Zadarska županija – Općina Gračac (srpski jezik), Osječko-baranjska županija – Općina Erdut (srpski jezik) i Općina Punitovci (slovački jezik) te Šibensko-kninska županija – Općina Ervenik (srpski jezik).⁷ Odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina odvija se kroz tri osnovna modela školovanja i posebnim oblicima školovanja. Prema modelu A obrazovanje učenika se u cijelosti izvodi na jeziku i pismu nacionalnih manjina, model B obuhvaća dvojezičnu nastavu dok se model C temelji na njegovanju kulture i jezika te uključivanja učenika u učenje jezika i kulture nacionalnih manjina (Tatalović 2016: 165). Potrebno je istaknuti da je na području obrazovanja došlo do povećanja broja romske djece u redovan školski sustav što je vrlo važno budući da je Republika Hrvatska jedna od rijetkih zemalja koja je donijela Nacionalni program za Rome. Podaci pokazuju da je u 2011. godini u predškolskom odgoju bilo 4.435 učenika/ca pripadnika/ca romske nacionalne manjine, u srednjoškolskom

⁷ Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine, str. 46

obrazovanju 34, a u visokoškolskom obrazovanju bilo je 29 studenata pripadnika romske nacionalne manjine.⁸

Pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju većinu svojih posebnih prava putem redovitih institucija Republike Hrvatske, čime im se osigurava društvena integracija, štiti ih se od getoizacije i omogućava razvoj njihova kulturnog i nacionalnog identiteta. Republika Hrvatska na državnoj razini ima izgrađen institucionalni okvir za zaštitu nacionalnih manjina koji čine Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske te nadležna ministarstva koja u svom djelokrugu imaju zaštitu pojedinih prava nacionalnih manjina.

Od posebne važnosti je institucija Pučkog pravobranitelja, posebnog opunomoćenika Hrvatskog sabora za promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda. Pučki pravobranitelj opunomoćenik je Hrvatskoga sabora za zaštitu i promicanje ljudskih prava i sloboda, središnje je tijelo za suzbijanje diskriminacije te djeluje kao nacionalni preventivni mehanizam za zaštitu osoba lišenih slobode. U svom radu je samostalan i neovisan, a zalaže se za društvo u kojem se poštuju, promiču i štite ljudska prava, u kojem je državna uprava pravična, učinkovita i pristupačna, a svaki pojedinac ima jednake mogućnosti. Temelj institucije pučkog pravobranitelja je neovisan rad na zaštiti i promicanju ljudskih prava i temeljnih sloboda, suzbijanju diskriminacije i sprečavanju mučenja djelovanjem nacionalnog preventivnog mehanizma. Pučkog pravobranitelja i njegove zamjenike bira Hrvatski sabor na razdoblje od 8 godina. Od 2013. godine, pučka pravobraniteljica u Republici Hrvatskoj je Lora Vidović.⁹ Važno je istaknuti da je djelokrug pučkog pravobranitelja promjenom Ustava iz 2001. godine proširen na sva tijela javne uprave i tijela lokalne i područne samouprave, a dodatno je ojačan i promjenama Ustava iz 2010. godine kada dobiva nadležnost nad državnim tijelima te određene ovlasti u odnosu na pravne i fizičke osobe te mu je dodjeljen imunitet.

Jedna od najvažnijih institucija u Republici Hrvatskoj koja se brine o interesima i zaštiti nacionalnih manjina je Savjet za nacionalne manjine. Savjet je autonomno tijelo osnovano 2002. godine s ciljem što učinkovitijeg sudjelovanja nacionalnih manjina u javnom životu RH, posebice u području razmatranja i predlaganja, uređivanja i rješavanja pitanja u

⁸ Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine, str. 52

⁹ Institucija pučkog pravobranitelja, dostupno na <http://ombudsman.hr/hr/o-nama/povijest/institucija-pp> (Posjećeno: 14. 07. 2016.)

svezi s ostvarivanjem i zaštitom prava i sloboda nacionalnih manjina. Na državnoj razini povezuje institucije i interese nacionalnih manjina, a ima pravo Saboru i Vladi predlagati rasprave o pitanjima koje smatra važnim te davati mišljenje i prijedloge o programima javnih radijskih i televizijskih postaja kao i prijedloge za poduzimanje gospodarskih, socijalnih i drugih mjera na područjima tradicionalno ili u znatnijem broju nastanjenim pripadnicima nacionalnih manjina, kako bi se očuvalo njihovo postojanje na tim područjima. Struktura Savjeta za nacionalne manjine obuhvaća saborske zastupnike nacionalnih manjina koji automatski ulaze u Savjet, zatim broji pet članova koji su predstavnici nacionalnih manjina iz stručnih, kulturnih, vjerskih i znanstvenih redova i predstavnika manjinskih udruga te sedam članova koji su predstavnici iz Vijeća za nacionalne manjine.¹⁰

6. Međunarodni izvori prava koji jamče ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je temeljem notifikacije o sukcesiji od 8. listopada 1991. godine u svoje zakonodavstvo preuzela međunarodne instrumente države prethodnice te tako postala strankom većeg broja višestranih ugovora iz područja ljudskih prava. Međunarodni instrumenti zaštite ljudskih prava i prava manjina, koji eksplicitno zagovaraju ostvarenje prava na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina te su na snazi u Republici Hrvatskoj su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama, nastali u okrilju Ujedinjenih naroda, zatim Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, koje su donijele države članice Vijeća Europe. Također na snazi su i dva instrumenta Organizacije za europsku sigurnost i suradnju, a to su Preporuke iz Osla o pravu nacionalnih manjina na upotrebu vlastitog jezika i Ljubljanske smjernice o integraciji raznolikih društava (Petričušić, 2013: 13).

Republika Hrvatska je ratifikacijom Okvirne konvencije preuzela promicati jednakost pripadnika manjina u svim područjima gospodarskog, društvenog, političkog i kulturnog života. Također ima obvezu jamčiti pripadnicima nacionalnih manjina jednakost pred zakonom i pravnu zaštitu od diskriminacije. Sadržaj konvencije nadalje utvrđuje da će u područjima u kojima tradicionalno živi velik broj osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini, države koje su joj pristupile, nastojati isticati tradicionalna lokalna imena, imena ulica i ostale

¹⁰ Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske, dostupno na www.nacionalne-manjine.info (Posjećeno: 14.07.2016.)

topografske oznake namijenjene javnosti i na manjinskom jeziku ondje gdje postoji dostatno zanimanje za takvo isticanje. Mehanizam nadgledanja primjene njezinih odredaba u zemljama članicama odvija se putem djelovanja Savjetodavnog odbora koji je, kada je riječ o stanju u Republici Hrvatskoj, upozorio da je niz općina u Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj županiji donio gradske statute koji propisuju pravo na uporabu srpskog ili mađarskog jezika u postupcima pred lokalnim upravnim tijelima, no ne provode ih (Petričušić, 2013: 28).

Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima jest međunarodnopravni instrument manjinske zaštite usvojen u okviru Vijeća Europe 1992. godine s ciljem zaštite i promidžbe tradicionalnih regionalnih i manjinskih jezika u zemljama članicama. Zemlje koje pristupe Europskoj povelji obvezuju se na zaštitu i promicanje regionalnih ili manjinskih jezika budući da su oni često izloženi riziku marginaliziranja. Povelja sadrži niz načela i mjera koji štite jezike što ih na području određenoga državnog teritorija tradicionalno rabi manji broj državljana dane države i koji se razlikuju od njezinih službenih jezika. Odbor stručnjaka izrazio je stav da u Hrvatskoj još postoje područja u kojima prebiva dovoljan broj govornika regionalnih ili manjinskih jezika, ali u kojima manjinski jezici nisu u ravnopravnoj i službenoj uporabi. Ranijim mišljenjem Odbor je izrazio stajalište da je odluka o uvođenju dvojezičnosti neopravdano prepuštena diskrecijskoj odluci lokalnih vlasti, što dovodi do određenog stupnja neizvjesnosti. Istaknuo je nadalje da u pojedinim jedinicama lokalne ili područne samouprave, navedene u prethodnom poglavlju, treba izmijeniti ili uskladiti statute s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina (Petričušić, 2013: 33). Donošenje takvih statuta lokalnih vlasti koji nisu usklađeni sa odgovarajućim propisima predstavlja ozbiljnu povredu domaćeg i međunarodnog prava.

7. Pravo na dvojezičnost i dvopismenost u Republici Hrvatskoj

Prema Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina Republike Hrvatske članku 5., nacionalna manjina definira se kao skupina hrvatskih državljana čiji pripadnici su tradicionalno nastanjeni na teritoriju Republike Hrvatske, a njeni članovi imaju etnička, jezična, kulturna i/ili vjerska obilježja različita od drugih građana i vodi ih želja za očuvanjem tih obilježja. U skladu s navedenom definicijom Republika Hrvatska osigurava ostvarivanje posebnih prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina koja oni uživaju pojedinačno ili zajedno s drugim osobama koje pripadaju istoj nacionalnoj manjini. Između ostalih pripadnici

nacionalnih manjina imaju pravo na služenje svojim jezikom i pismom u odgoju i obrazovanju, služenjem svojih simbola i znamenja, kulturnu autonomiju, samoorganiziranje te zastupljenost u predstavničkim tijelima na državnoj i lokalnoj razini, te u upravnim i pravosudnim tijelima. Također propisano je pravo ravnopravne službene uporabe jezika i pisma manjine na području jedinica lokalne samouprave kada pripadnici manjine čine najmanje trećinu ukupnog stanovništva toga područja. Navedene uvjete o jednoj trećini stanovnika na područjima jedinica lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj ispunjavaju pripadnici srpske, češke, mađarske, slovačke i talijanske nacionalne manjine. Međutim, unatoč tome što po zakonu imaju pravo na ravnopravnu uporabu svoga jezika i pisma pojedine manjine, poput srpske, češke i slovačke, uopće ili u samo nekim segmentima koriste svoje pravo na dvojezičnost.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine pravo na ravnopravnu službenu uporabu manjinskog jezika i pisma u Republici Hrvatskoj imaju pripadnici srpske nacionalne manjine u 23 jedinice te pripadnici češke, mađarske, slovačke i talijanske u po jednoj jedinici. Ministarstvo uprave je sastavilo listu jedinica lokalne samouprave u kojima pripadnici određene nacionalne manjine čine najmanje 1/3 stanovništva i koje su svojim statutima u obvezi urediti ostvarivanje prava na ravnopravnu službenu uporabu manjinskog jezika i pisma na svom području. Prema tome, pripadnicima srpske nacionalne manjine zajamčeno je pravo na ravnopravnu službenu uporabu svog jezika i pisma u gradovima Vrbovsko i Vukovar te u općinama Biskupija, Borovo, Cviljane, Donji Kukuruzari, Dvor, Erdut, Ervenik, Gračac, Gvozd, Jagodnjak, Kistanje, Krnjak, Markušica, Negoslavci, Plaški, Šodolovci, Trpinja, Udbina, Vojnić, Vrhovine i Donji Lapac; pripadnicima češke nacionalne manjine pravo je zajamčeno u Općini Končanica; pripadnicima mađarske nacionalne manjine u Općini Kneževi Vinogradi; pripadnicima slovačke nacionalne manjine u Općini Punitovci te pripadnicima talijanske nacionalne manjine u Općini Grožnjan. Međutim, kao što je ranije u radu navedeno na pojedinim područjima nacionalne manjine ne koriste pravo na ravnopravnu službenu uporabu svoga jezika i pisma jer statuti općina nisu usklađeni sa Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. Srpski jezik nije u ravnopravnoj i službenoj uporabi u općinama Plaški, Udbina, Gračac, Erdut i Ervenik te u gradu Vrbovsko dok slovačka nacionalna manjina ne ostvaruje to pravo u općini Punitovci.¹¹

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Republici Hrvatskoj živi 9.641 Čeha. Na osnovu odredbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i Zakona o uporabi jezika i

¹¹ Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine, str. 50

pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, pripadnici češke nacionalne manjine ostvaruju pravo službene uporabe češkog jezika i pisma na dijelu područja Grada Daruvara i to u naseljima: Ljudevit Selo, Donji Daruvar, Gornji Daruvar, Doljani i Daruvar. U Republici Hrvatskoj djeluju dvije češke osnovne škole, dva vrtića, a u gimnaziji u Daruvaru postoji odjeljenje na češkom jeziku¹²

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Hrvatskoj živi 4.753 Slovaka. Danas se slovački jezik uči fakultativno u Jelisavcu, Markovcu, Našicama, Josipovcu, Jurjevcu, Iloku, Lipovljanima, Radošu, Soljanima. Kulturno-umjetnička društva djeluju upravo u tim mjestima s programima folklornih, glazbenih i kazališnih skupina (Tatalović, 2005: 14). Do prije nekoliko godina Slovaci su svoj jezik u Hrvatskoj mogli učiti u samo četiri škole. Danas je to, uz financiranje Ministarstva školstva RH, moguće u jedanaest škola, a program poučavanja obavlja se dvaput tjedno te učitelji odlaze u Slovačku na seminare, što slovačkoj djeci u Hrvatskoj omogućuje učenje materinjeg jezika od prvog razreda. Što se tiče uporabe slovačkog jezika i pisma, sami pripadnici slovačke nacionalne manjine u općini Punitovci, gdje čine većinsko stanovništvo, nikada nisu težili za dvojezičnim isticanjem. Smatraju kako za to nema potrebe jer je njihov suživot sa pripadnicima hrvatskog naroda skladan te ne traže škole u kojima bi se učio samo slovački jezik jer sebe smatraju u potpunosti integriranima te se smatraju Hrvatima čije je podrijetlo Slovačko.¹³

Pripadnici mađarske nacionalne manjine ostvaruju visoku raznu prava iz područja obrazovanja, posebno na području Osječko-baranjske županije. Broj Mađara u Republici Hrvatskoj je 14.048, prema popisu stanovništva iz 2011. godine. U okviru programa koje ostvaruju udruge i ustanove mađarske nacionalne manjine, nalaze se i programi koji proizlaze iz bilateralnog sporazuma o zaštiti manjina s Republikom Mađarskom. U Osječko-baranjskoj županiji je i općina Kneževi Vinogradi, jedina trojezična općina u Hrvatskoj gdje su u ravnopravnoj uporabi mađarski, hrvatski i srpski jezik. U većini općina u kojima je dvojezičnost uvedena nije se išlo dalje od postavljanja ploča, iako Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina omogućava uvođenje dvojezičnosti i u nazivima ulica i na prometnim znakovima.¹⁴

¹² Centar za mirovne studije, dostupno na www.cms.hr/system/publication/ostvarivanje_prava_manjina_Deliberacija (Posjećeno: 17.07.2016.)

¹³ Savez Slovaka Hrvatske, dostupno na: www.savez-slovaka.hr (Posjećeno: 25.07.2016.)

¹⁴ Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, dostupno na: pravamanjina.gov.hr (Posjećeno: 25.07.2016.)

Broj pripadnika talijanske nacionalne manjine u ukupnom braju stanovnika Republike Hrvatske, prema popisu stanovništva iz 2011. godine iznosi 17.807. Najviše Talijana živi na području Istre i Rijeke. Položaj talijanske manjine u Istri i Rijeci po mnogo čemu je specifičan, te se može teško uspoređivati s položajem drugih manjina u Republici Hrvatskoj. On je rezultat polustoljetnog razvitka, svoj početak vezuje uz probleme oko uređenja jugoslavensko-talijanske granice koja se iza II. svjetskog rata sa Rječine pomakla pred Trst i na rijeku Soču. Brojne napetosti i međudržavni sporazumi obvezale su Jugoslaviju, i njene dvije slijednice u Istri, Hrvatsku i Sloveniju da maksimalno štite prava talijanske manjine. Hrvatsko-talijanska dvojezičnost prešla je lokalne okvire i dignuta je na regionalnu razinu. Iako se talijanska manjina konstantno smanjuje, njena prava se ne smanjuju. Najrazvijeniju i sadržajima najbogatiju suradnju s državom matičnog naroda ima talijanska nacionalna manjina. Ona putem Talijanske unije, Talijanske drame, izdavačke kuće "EDIT" i Centra za povijesna istraživanja ostvaruje suradnju s kulturnim, prosvjetnim, znanstvenim, sportskim i drugim institucijama i organizacijama u Italiji. S tim je ciljem između Hrvatske i Italije potpisan sporazum o zaštiti talijanske nacionalne manjine u Hrvatskoj i hrvatske nacionalne manjine u Italiji (Tatalović, 2005: 18).

8. Statistički podaci o broju pripadnika nacionalnih manjina u RH iz 2011. godine

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Republici Hrvatskoj je popisano 4.284.889 stanovnika od čega je 328.738 pripadnika nacionalnih manjina. Iz dolje navedene tablice vidljivo je da je broj pripadnika manjina prilično smanjen u odnosu na predhodne popise. Prema podacima Hrvatskog zavoda za statistiku najbrojnija nacionalna manjina u Republici Hrvatskoj su Srbi, kojih ima 4,36 % u ukupnom broju stanovništva. Zabrinjavajući je podatak da je između dva posljednja popisa 2001. i 2011. godine broj Srba smanjen za 14.998 ili za 7,43 %, pa ih sada ima 186.633. Na posljednjem predratnom popisu, onom iz 1991. godine, popisano je 581.663 Srba. To bi značilo da je od raspada Jugoslavije do danas broj Srba u Hrvatskoj smanjen za 67,91 %. Zanimljivo je da udio nijedne manjine osim srpske ne čini više od 1% u ukupnom stanovništvu, a upravo ta manjina, u odnosu na druge malobrojnije, ima i najvećih problema sa ostvarivanjem prava na službenu i ravnopravnu uporabu svoga jezika i pisma u pojedinim područjima. Još uvijek su posljedice rata u Hrvatskoj vrlo važan segment u pogledu nemogućnosti ostvarivanja određenih prava srpske

nacionalne manjine u pojedinim ratnim područjima. Slučaj srpske nacionalne manjine u gradu Vukovaru pokazuje kako zbog nedostatka političke volje, zakon u nekim slučajevima ostaje samo na papiru, a ne i u praksi. Profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, Siniša Tatalović navodi: „Hrvatska bi trebala nacionalne manjine doživljavati kao bogatstvo, a ne kao njezin balast, jer uz pomoć svojih manjina Hrvatska može ostvariti bolju povezanost i suradnju s nekim značajnim državama u svom okruženju i to ne samo na kulturnom, nego još više na gospodarskom planu“ (Tatalović, 2001: 104).

Tablica 1: Broj pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 2011.

Popis stanovništva u Republici Hrvatskoj 2011. godine		
Narod	Broj stanovnika	Postotak %
Hrvati	3.874.321	90,42%
Albanci	17.513	0,41%
Austrijanci	297	0,01%
Bošnjaci	31.479	0,73%
Bugari	350	0,01%
Crnogorci	4.517	0,11%
Česi	9.641	0,22%
Mađari	14.048	0,33%
Makedonci	4.138	0,10%
Nijemci	2.965	0,07%
Poljaci	625	0,2%

Romi	16.975	0,40%
Rumunji	435	0,01%
Rusi	1.279	0,03%
Rusini	1.936	0,05%
Slovaci	4.753	0,11%
Slovenci	10.517	0,25%
Srbi	186.633	4,36%
Talijani	17.807	0,42%
Turci	367	0,01%
Ukrajinci	1.878	0,04%
Vlasi	29	<0,01%
Židovi	509	0,01%
Ostali¹⁵	8.052	0,19%
Izjasnili se u smislu vjerske pripadnosti¹⁶	10.182	0,24%
Regionalna pripadnost¹⁷	27.225	0,64%
Neraspoređeno¹⁸	731	0,02%
Ne izjašnjavaju se¹⁹	26.763	0,62%

¹⁵Pripadnici naroda, koji ne pripadaju nacionalnim manjinama Hrvatske

¹⁶Izjašnjavanje popisnika Muslimanima grupirano je kao vjerska pripadnost. Iako je na detaljnom prikazu stanovništva po narodnosti navedeno posebno upisanih 7.558 Muslimana i 2.560 Pravoslavaca.

¹⁷Popisani se izjasnili kao Hercegovci, Dalmatinci, Zagorci, Istrijani, Primorci, Slavonci, Međimurci,...

¹⁸Odgovor popisnika nije bilo moguće svrstati

¹⁹Popisani koji se nisu željeli nacionalno izjasniti

Nepoznato²⁰	8,877	0,21%
Ukupno	4.284.889	100%

Izvor: Državni zavod za statistiku²¹

9. Položaj srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj

Srbi su južnoslavenski narod koji čini najbrojniju nacionalnu manjinu u Republici Hrvatskoj. Oni su jedina nacionalna manjina u Hrvatskoj koja ima broj pripadnika veći od 1% u ukupnom broju stanovništva. Promjene koje su se dogodile raspadom Jugoslavije utjecale su značajno na njihov broj. Do 1990. godine srpski narod bio je konstitutivni narod u Hrvatskoj kada je Sabor RH Božićnim Ustavom ukinuo taj status. U vezi s tim važno je navesti da se i danas vode polemike oko konstitutivnosti Srba u Hrvatskoj. Detaljnu raščlambu o tom problemu napravio je povjesničar s Hrvatskog instituta za povijest dr. Mario Jastre²². On navodi da su optužbe srpske strane o tome kako su hrvatske vlasti željele izbaciti Srbe iz Ustava RH te da su oni usvajanjem Ustava RH iz 1990. godine izgubili konstitutivnost u Hrvatskoj samo optužbe koje su trebale opravdati ekstremističke postupke vodstva SDS-a u Hrvatskoj, uperene protiv teritorijalnog integriteta i suvereniteta Republike Hrvatske.

Teza o gubitku konstitutivnosti podrazumjevala bi da je takvo što do tada i postojalo, međutim, analiza Ustava SRH iz 1974. godine pokazuje da pojam „konstitutivnosti“ nije u njemu nigdje upotrijebljen. U članku 1. SRH je definirana kao nacionalna država hrvatskog naroda, država srpskog naroda u Hrvatskoj i država narodnosti koje u njoj žive. Pojam „manjina“ uveden je tek Ustavom RH 1990. godine. Izvorišne osnove toga ustava govore o Republici Hrvatskoj kao nacionalnoj državi hrvatskog naroda, što je identično formulaciji iz Ustava SRH iz 1974. godine. U nastavku te formulacije stoji i to da je Republika Hrvatska država pripadnika inih naroda i manjina, koji su njezini državljani: Srba, Muslimana,

²⁰Popisanci nepoznate nacionalne pripadnosti

²¹ Državni zavod za statistiku, dostupno na: www.dzs.hr (Posjećeno 23.07.2016.)

²² Večernji list, dostupno na: blog.vecernji.hr/zvonimir-despot/srbi-nikad-nisu-bili-konstitutivni-narod-u-hrvatskoj-944 (Posjećeno 23.07.2016.)

Slovenaca itd. Srbi u Hrvatskoj definirani su kao državljani Hrvatske i na tom su popisu stavljeni na prvo mjesto. Prema tome Srbi su držani narodom i tretirani su na isti način kao i u Ustavu SRH iz 1974. godine, a jedina je razlika što su osim njih navedeni i drugi narodi i manjine. To dokazuje da Srbi nisu imali ni najmanje razloga za nezadovoljstvo ustavnim rješenjima. Može se zaključiti da je vođama Srba u Hrvatskoj i njihovim sljedbenicima tada smetalo to što su uz njih nabrojani i drugi narodi i manjine. Dr. Mario Jastreš smatra da su Srbi nezadovoljstvom novim ustavnim rješenjima samo tražili razloge za njihovu pobunu i kasniju agresiju JNA i srpskih paravojskih skupina u Hrvatskoj.

Najznačajnija promjena u udjelu Srba u Republici Hrvatskoj desila se uslijed demografskih promjena izazvanih ratnim stanjem u Hrvatskoj. Prema popisu stanovništva 1991. godine, Srba je u Republici Hrvatskoj bilo 581.663 i tada su u ukupnom broju stanovništva Republike Hrvatske učestvovali sa 12,2 %. Godine 2001. zamjetan je pad broja pripadnika srpske nacionalne manjine na čak 201.631 dok je popisom stanovništva iz 2011. godine vidljiv nastavak tog pada na brojku od 186.133 Srba odnosno postotak od 4,36 % u ukupnom broju stanovništva Republike Hrvatske. Kao što je vidljivo iz sljedeće tablice, najviše pripadnika srpske nacionalnosti živi na području Vukovarsko-srijemske županije te Osječko-baranjske, upravo na područjima koja su najviše stradala te osjećaju najveće posljedice srpske agresije iz Domovinskog rata.

Tablica 2: Broj Srba u hrvatskim županijama 1991. i 2001. godine

ŽUPANIJA	Broj pripadnika	
	1991.	2001.
Zagrebačka	5.886	2.720
Krapinsko – zagorska	357	224
Sisačko – moslavačka	91.304	21.617
Karlovačka	46.888	15.651
Varaždinska	1.428	761
Koprivničko – križevačka	4.051	2.408
Bjelovarsko – bilogorska	23.255	9421
Primorsko – goranska	28.399	15.005

Ličko – senjska	30.975	6.193
Virovitičko – podravska	21.905	6.612
Požeško – slavonska	22.572	5.616
Brodsko – posavska	19.957	5.347
Zadarska	51.849	5.716
Osječko – baranjska	57.167	28.866
Šibensko – kninska	52.185	10.229
Vukovarsko – srijemska	45.491	31.644
Splitsko – dalmatinska	15.374	5.520
Istarska	9.754	6.613
Dubrovačko – neretvanska	6.249	2.409
Međimurska	421	248
Grad Zagreb	46.196	18.811
UKUPNO RH	581.663	201.631

Izvor: Tatalović, 2005: 16

9.1. Ćirilica kao dio srpskog identiteta

Srbi su se kao najveća etnička skupina u Jugoslaviji, osjećali lišenima svoga jezika i pisma izvan granica uže Srbije i Vojvodine, tj. u Hrvatskoj, BIH te na Kosovu. U Hrvatskoj su se osjećali ugroženima zbog toga što su Hrvati svoj jezik otvoreno zvali „hrvatskim“ od šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, a „srpski“ se nije predavao u školama. Ti srpski prigovori vjerojatno su se ticali prevlasti latinice nad ćirilicom, međutim Beograđani su sami doprinjeli marginalizaciji ćirilice u Srbiji zato što su izmjenično upotrebljavali oba pisma.

Smatralo se da srpski identitet čini pravoslavna vjera i ćirilčno pismo. Implicirali su da pismo Srba koji žive u Hrvatskoj može biti samo ćirilica, a da je latinica nužno „hrvatska“. To uporno isticanje ćirilice okrenulo je dugogodišnji trend u skladu s kojim je latinica bivala sve više prihvaćena i u Srbiji. Latinica je bila posebno česta u Beogradu, a knjige su ondje u Titovo vrijeme sve češće tiskane latinicom. Procjenjuje se da se osamdesetih godina u urbanim središtima u Srbiji latinica upotrebljavala češće nego ćirilica koja je bila karakteristična više u ruralnim i manjim naseljima (Greenberg, 2005: 53). Građani Republike Hrvatske koji se protive uvođenju ćirilice u Vukovar, između ostalog, smatraju da je proučavajući današnje srpske novine i internetske portale vidljivo kako je velik dio tekstova pisan latiničnim pismom te zbog toga postavljaju pitanje zašto je nužno uvođenje ćirilice u Vukovar koji je simbol Domovinskog rata i obilježen je neopisivim ljudskim stradanjima upravo od strane Srba koji su po tome gradu u vrijeme okupacije Vukovara svoje krvničke poruke ispisivali upravo na ćirilici. Srpski lingvist Ivan Klajn smatra kako je ispravno postaviti pitanje je li ćirilica u Vukovaru uopće potrebna s obzirom da se srpska nacionalna manjina svih ovih godina od završetka rata služi većinom latinicom koja je zapravo ravnopravna sa ćirilicom u uporabi i u samoj Srbiji.²³

9.2. Kulturni, umjetnički i obrazovni sustav srpske nacionalne manjine

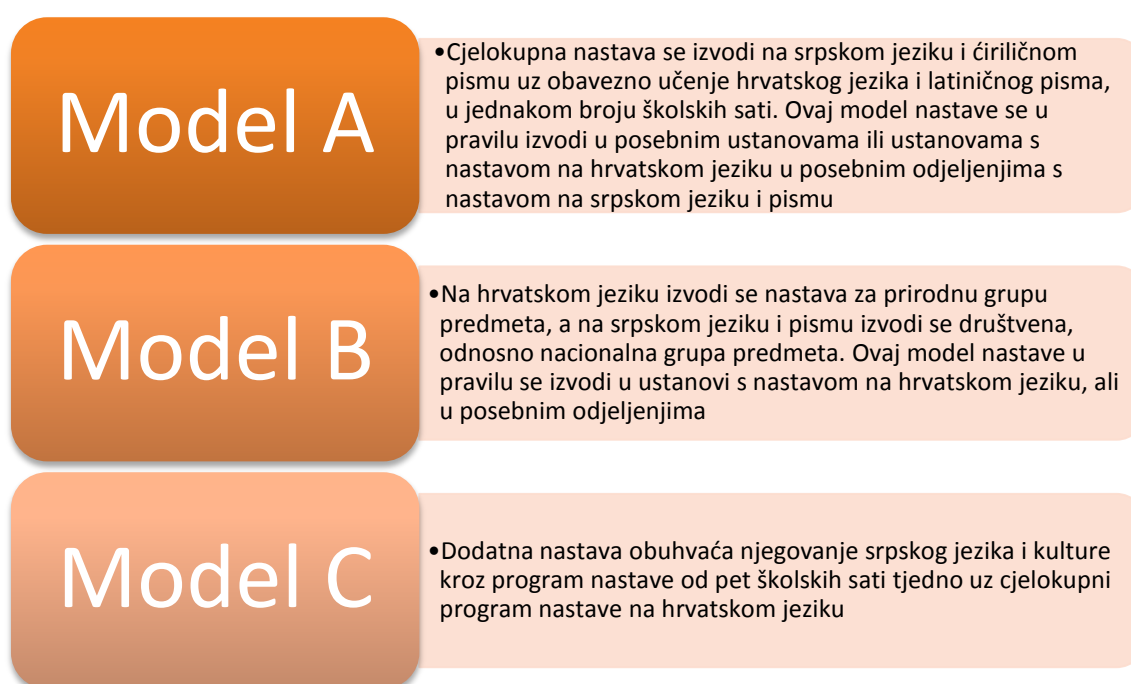
Pripadnici srpske nacionalne manjine izdaju u Hrvatskoj svoje tiskovine kao što su časopis "Prosvjeta", tromjesečnik za kulturna i društvena pitanja Srba u Republici Hrvatskoj, list za djecu "Bijela pčela" i godišnjak Ljetopis SKD "Prosvjeta", a najutjecajnije u hrvatskoj javnosti su dnevne novine „Novosti“. Također kako bi očuvali svoj kulturni, jezični i vjerski identitet organiziraju različite tribine iz područja povijesti, umjetnosti, jezika, književnosti, obrazovanja, religije i znanosti, plesne večeri i prigodne proslave srpskih blagdana, te izložbe i promocije knjiga. Pripadnici srpske nacionalne manjine svoje ustavno pravo na odgoj i obrazovanje ostvaruju na osnovu tri modela školovanja (v. *Sliku 1*).

Od školske godine 1997/98. sve škole u istočnoj Slavoniji, u kojima se izvodi nastava za učenike srpske manjine, uključene su u jedinstveni odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske, te rade prema nastavnim planovima i programima te odgovarajućim propisima za pojedine stupnjeve i vrste škola na isti način kao i sve druge škole. U srpskim školama u

²³ Večernji list, dostupno na: www.vecernji.hr/svijet/mladi-u-srbiji-vise-pisu-latinicom-nego-ciliricom (Posjećeno: 25. 07.2016.)

istočnoj Slavoniji cjelokupna se nastava izvodi na srpskom jeziku. U drugim dijelovima Hrvatske, izuzimajući istočnu Slavoniju, učenici srpske manjine pohađaju nastavu koja se izvodi na hrvatskom jeziku, a u mjestima u kojima su roditelji učenika izrazili želju i ako se prijavio dostatan broj učenika, organizira se dodatna nastava učenja srpskog jezika, kulture i povijesti (Tatalović, 2005: 17).

Slika 1: Osnovni modeli školovanja srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj

Izvor: Srpsko narodno Vijeće u Republici Hrvatskoj²⁴

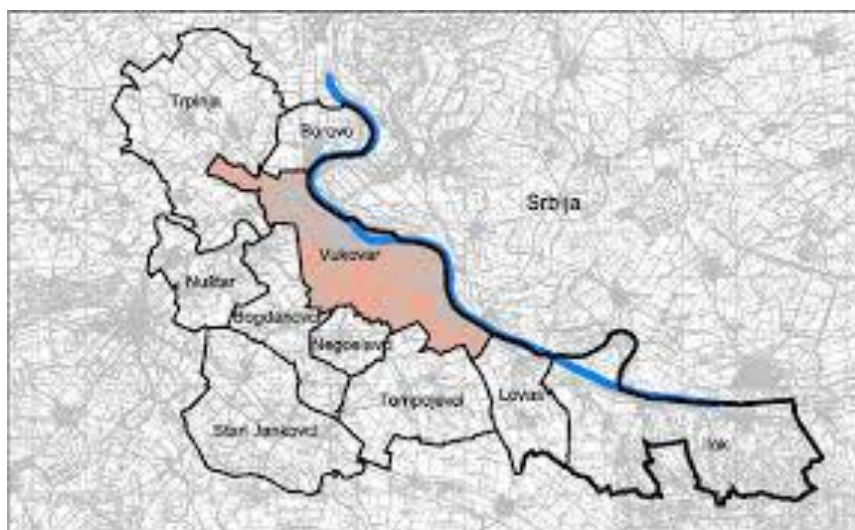
9.3. Geografski položaj grada Vukovara

Grad Vukovar je prosvjetno, kulturno i gospodarsko središte Vukovarsko-srijemske županije i najveća hrvatska riječna luka na Dunavu. S obzirom da je Dunav kod Vukovara također i državna granica te da se s druge strane rijeke nalazi Srbija, upravo je geografski položaj grada bio važan aspekt razumijevanja pokušaja srpske okupacije toga područja.

²⁴ Srpsko narodno vijeće u Republici Hrvatskoj, dostupno na: snv.hr/o-vijecu (Posjećeno: 15.07.2016.)

Geografski značaj grada Vukovara ogleda se u činjenici da leži na važnim prometnim pravicima (v. *sliku 2*). Nastao je i razvio se na ušću rijeke Vuke u Dunav, a zajedno s Vinkovcima čini vukovarsko-vinkovačku regiju koja se sastoji od zapadnog Srijema, odnosno područja između rijeka Dunava i Vuke na sjeveru, Save na jugu, rječice Jošave na zapadu i granice sa Srbijom na istoku (Marijan 2004: 14). Kao grad na Dunavu Vukovar je bez konkurencije u Hrvatskoj, to se, između ostaloga, vidi iz podataka o prometu riječnih pristaništa u Hrvatskoj. Međutim, upravo ta važnost riječne luke i gospodarska razvijenost imala je i negativne strane jer je kao grad na granici u 1990-im godinama iskusio loše strane takva položaja. U Domovinskom ratu našao se na udaru srbijanske agresije i pretrpio najveće razaranja u povijesti grada te se iz jednog od najrazvijenijih područja u Hrvatskoj pretvorio u grad nerazvijene industrije, velike stope nezaposlenosti i problematičnog suživota Hrvata i Srba na tom području nakon rata (Klemenčić, 2007: 128).

Slika 2: Geografski položaj grada Vukovara i granica sa Srbijom

Izvor: www.google.hr/search/geografski-položaj-grada-vukovara

9.4. Etnička struktura stanovništva u Vukovaru od 1991.-2011. godine

Etnička struktura grada Vukovara mijenjala se kroz stoljeća, no u kretanju nacionalnog sastava stanovništva grada Vukovara u 20. stoljeću vidi se da su Hrvati kontinuirano imali gotovo polovicu u vukovarskom stanovništvu. Najveće promjene dogodile su se u gotovo

potpunom nestajanju Nijemaca i povećanju broja srpskog stanovništva jer je u novijem razdoblju plansko naseljavanje Srba u Vukovar uslijedilo za vrijeme postojanja jugoslavenskih država dijeljenjem obradivih površina i zapošljavanjem (Klemenčić, 2008: 128).

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u općini Vukovar živjelo je 84.189 stanovnika. Od toga su Hrvati sa 36.910 bili relativna većina, a Srba je prema tom popisu bilo 31.445. Konkretno, u gradu Vukovaru živjelo je 21.065 Hrvata i 14.425 Srba (Marijan, 2013: 13). Prije rata Hrvati i Srbi živjeli su složno bez vjerskih, jezičnih i kulturnih neterpeljivosti. Suživot ova dva naroda u potpunosti se mijenja kada su Srbi u Vukovaru, potaknuti srpskim radikalizmom i pretenzijama prema teritoriju Hrvatske, započeli pobune i oružane napade na hrvatsko stanovništvo (Živić, 2008: 30). Do jučer najbolji susjedi i prijatelji tada postaju zakleti neprijatelji. Podaci koji se često koriste u prikazu ratnih zbivanja u Vukovaru ponekad se razlikuju, ali jasno je da je određen broj ljudi, uglavnom Srba, napustio grad i prije početka ratnih sukoba. Takose procjenjuje da je za vrijeme oružanih sukoba u gradu moglo biti između 12.000-15.000 ljudi. Među njima je bilo i oko 2.000 Srba, uglavnom starije dobi (Žanić, 2007: 78). Iako se broj Srba u Vukovaru drastično smanjio nakon rata i dalje čine jednu trećinu stanovništva u gradu, a sama ta činjenica, prema kojoj su im Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina, zajamčena prava ravnopravnog korištenje svoga jezika i pisma, izaziva brojne kontroverze i pojačava netrpeljivost između hrvatskog i srpskog naroda.

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine vidljivo je da su Srbi i tada činili jednu trećinu stanovništva u Vukovaru, međutim tada još nije bilo Ustavnog zakona koji bi im jamčio pravo na dvojezičnost. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine većinu stanovništva u Vukovaru čine Hrvati, njih 57,37 %, a slijede ih Srbi s 34,87 %. Navedenim postotkom srpska nacionalna manjina ima zakonsko pravo na ravnopravno korištenje svoga jezika i pisma u Vukovaru, međutim pokušaji uvođenja ćirilice eskalirali su pobunom i sukobima hrvatskih braniteljskih udruga sa policijom te inicijativom o raspisivanju referenduma protiv ćirilice u tome gradu.

Tablica 3: Nacionalna struktura stanovništva Vukovara od 1910.-2011. godine

Godina	Ukupno	Hrvati		Srbi		Nijemci		Mađari		Ostali	
2011	27.683	15.881	57,3%	9.654	34,8%	58	0,2%	347	1,2%	1.743	6,5%
2001	31.670	18.199	57,5%	10.412	32,9%	58	0,2%	387	1,2%	2.614	8,3%
1990	44.639	21.065	47,2%	14.425	32,3%	94	0,2%	694	1,5%	8.361	18,8%
1971	30.222	14.694	48,6%	9.132	30,2%	60	0,2%	835	2,8%	5.501	18,2%
1948	17.223	10.943	63,5%	4.390	25,5%	54	0,3%	913	5,3%	923	5,3%
1931	10.242	5.048	49,6%	1.702	16,6%	2.670	26,1%	571	5,6%	215	2,0%
1910	10.359	4.092	39,5%	1.628	15,7%	3.503	33,8%	954	9,2%	183	1,8%

Izvor: Državni zavod za statistiku²⁵

10. Bitka za Vukovar

Četiri godine rata (1991.-1995.) ostavile su trajne napetosti u odnosima Hrvatske i Srbije posebice u gradu Vukovaru, koji se smatra simbolom ljudske patnje u Domovinskom ratu (Lukić, Ramet, Clewing, 2013: 418). Srpska agresija na Vukovar, koju su provodili Jugoslavenska narodna armija i srpske paravojne postrojbe, trajala je od 25.8.1991. do 18.11.1991. godine. Opsada grada bila je završena porazom lokalnog Zbora narodne garde i padom grada Vukovara koji je rezultirao velikim razaranjem, progonom i ubojstvima hrvatskog stanovništva. Važno je naglasiti da je srpska strana bila daleko jača po pitanju naoružanja i broja angažiranih vojnika te iako su u teoriji bili jači od hrvatskih snaga i bolje opremljeni trebalo im je gotovo tri mjeseca da zauzmu grad koji su namjeravali slomiti za tri dana. Jugoslavenska narodna armija je u djelovima Teritorijalne obrane Srbije i pobunjenim Srbima u istočnoj Hrvatskoj u svom sastavu imala 37 613 pripadnika JNA, 9289 pripadnika Teritorijalne obrane Srbije, nepoznat broj pobunjenih Srba, a od oružja i oruđa 676 tenkova, 505 oklopnih transportera i borbenih vozila pješaštva, 428 topničkih oruđa za potporu, 158 protuoklopnih oruđa i 380 protuzračnih oruđa. Hrvatske snage u Vukovaru procjenjene su na

²⁵ Državni zavod za statistiku, dostupno na:

www.dzs.hr/Hrv/censuses/censuses2011/results/htm/H01_03/H01_01_03.html (Posjećeno: 07.09.2016.)

oko 1500-2000 pripadnika Zbora narodne garde i naoružanih građana kao i 400 policajaca te 26 tenkova i oklopnih transportera (Marijan, 2013: 402).

U hrvatskoj povijesti Vukovar je zapamćen kao „grad heroj“, grad čija je uloga presudna u obrani Hrvatske. Iako je na kraju okupiran i očišćen od hrvatskog stanovništva, grad Vukovar zasigurno nije doživio poraz nego upravo suprotno, on je simbol pobjede. Grad je u svojoj dugoj povijesti bio naseljen pripadnicima brojnih nacionalnosti, te je upravo ta složena demografska slika bila važan čimbenik napada na to područje. U Vukovaru je postojao određeni broj sela koja su bila većinski srpska, kao i određen broj sela koja su bila većinski hrvatska. Kada je zbog težnje Hrvatske za samostalnošću započela srpska agresija na Hrvatsku ne treba čuditi da je ovaj prostor zbog svog geografskog položaja, kao izbog velikog broja srpskog stanovništva bio poprište najžešćih sukoba (Žanić, 2007: 78). Činjenica je da su Srbi planirali provesti etničko čišćenje Hrvata u Vukovaru s obzirom na podatak koji ukazuje da se veći broj gubitaka s hrvatske strane dogodio nakon pada grada nego za vrijeme borbi. Nakon što je 18.11.1991. godine grad zauzet od strane JNA i srpskih paravojnih postrojbi u njemu gotovo uopće nije ostalo pripadnika hrvatske nacionalnosti. Nakon pada grada više od 260 ranjenika i civila iz vukovarske bolnice mučeno je i ubijeno na Ovčari (Klemenčić, 2007: 78).

11. Mirna reintegracija Hrvatskog podunavlja, Baranje i Srijema i uloga mirovne misije UNTAES

Nakon vojno-redarstvenih operacija “Bljesak” i “Oluja”, stvaranjem novih geopolitičkih odnosa, srbijansko vodstvo bilo je svjesno da istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem neće moći ostati pod srpskom okupacijom. Porazom srpskih snaga u Hrvatskoj i zajedničkim operacijama hrvatskih snaga i Armije Bosne i Hercegovine, koje su dovele snage srpske vojske u Bosni i Hercegovini pred slom, otvoren je put političkim pregovorima. Pad Knina i cijeloga zapadnog dijela “Republike Srpske Krajine” (“RSK”) bio je težak udarac za Srbe u njezinu preostalom dijelu, u istočnoj Slavoniji i Baranji. Srpska je strana odbijala mirnu reintegraciju i suživot s Hrvatima. Nisu prihvaćali niti rješenja kojima im je međunarodna zajednica jamčila poštivanje najviših standarda kada je riječ o pravima nacionalnih manjina, pa čak i svojevrsnu državu u Republici Hrvatskoj na dijelu teritorija gdje je srpsko stanovništvo bilo u većini (Holjevac Tuković, 2015: 617). Budući da su propali svi pokušaji hrvatske vlasti i međunarodne zajednice da se diplomatskim putem riješi pitanje

okupiranoga teritorija, provedene su oslobodilačke vojno-redarstvene operacije koje su izazvale zabrinutost kod Srba da bi i na preostalom okupiranom području moglo doći do napada Hrvatske vojske.

Početak listopada 1995. godine hrvatska i srpska strana složile su se u prvom izravnom sučeljavanju u Erdutu oko prihvaćanja 11 članaka sporazuma u kojima su određena regulativna načela koja su trebala poslužiti kao osnova rješenja za istočnu Slavoniju. Na inzistiranje hrvatske strane, Richard Holbrooke dao je 15. listopada 1995. u popratnom pismu dodatno jamstvo da će Prijelazna uprava biti uspostavljena i ovlaštena upravljati samo uz suglasnost Vlade RH te da će u odlukama prijelaznoga upravitelja biti zastupljeni interesi Vlade RH i lokalnoga hrvatskog stanovništva. Prijelazni upravitelj trebao je pripremiti predaju vlasti RH nakon prijelaznoga razdoblja, tako da se primjenjuju hrvatski propisi kroz Prijelaznu upravu, hrvatski izborni zakon te da bude uspostavljena prijelazna policija. U Erdutu je 12. studenoga 1995., Milan Milanović u ime srpske strane, potpisao Temeljni sporazum o području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema. Za hrvatsku je stranu istoga dana u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu Sporazum potpisao Hrvoje Šarinić. Potpis na Sporazum stavili su i mirovni posrednici Galbraith i Stoltenberg. Sporazum je predviđao prijelazno razdoblje u trajanju od jedne do dvije godine u okviru kojega bi područje hrvatskoga Podunavlja bilo pod administrativnim nadzorom UN-a. Tijekom toga razdoblja UN je trebao ustrojiti višenacionalnu policiju, provesti demilitarizaciju i organizirati lokalne izbore. Također u Sporazumu je navedeno da će prijelazna uprava osigurati mogućnost povratka izbjeglica i prognanika u njihove domove te da će sve osobe imati pravo na povrat imovine koja im je oduzeta nezakonitim postupcima. U tekstu sporazuma Prijelazna uprava se obvezuje pomoći srpskoj zajednici da imenuje zajedničko Vijeće općina koje će usklađivati interese srpske etničke zajednice u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu te štiti manjinska prava srpske etničke zajednice (Holjevac Tuković, 2015: 621).

Istodobno uz pregovore i donošenje Erdutskog sporazuma odvijali su se i pregovori u Daytonu. Mirovna konferencija o miru u BiH održana je u SAD-u, u Daytonu u državi Ohio. Sporazum je postignut 21. studenoga 1995., a svečano je potpisan 14. prosinca 1995. u Parizu. Tim je sporazumom BiH postala međunarodno priznata država sastavljena od tri konstitutivna naroda i dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (Holjevac Tuković, 2015: 625). Sjedinjene Američke Države preuzele su dominaciju nad provedbom mirovnoga procesa, a podupirale su ga vojne snage NATO-a. Uz posredovanje američkoga državnog tajnika Warrena Christophera i američkoga diplomata Richarda Holbrookea, predsjednici Milošević i Tuđman potpisali su u Daytonu dogovor koji je potvrdio spremnost započetak

normalizacije odnosa dviju zemalja na osnovi poštivanja međunarodno priznatih ljudskih prava za sve građane, prava izbjeglica u obje zemlje napovratak te vraćanje ili kompenzaciju imovine.

Nakon potpisivanja u Daytonu, Hrvatska je napokon počela rješavati pitanje hrvatskoga Podunavlja, no istovremeno je bila izložena snažnim diplomatskim pritiscima kojima je međunarodna zajednica nastojala utjecati nahrvatski državni vrh da ispuni preuzete obveze iz Daytonu. To su bile odredbe pune suradnje s Međunarodnim sudom u Haagu i problematika povratka srpskih izbjeglica, koje su idućih godina bile nametnute kao središnja pitanja u odnosima Hrvatske i SAD-a i međunarodne zajednice. Do donošenja rezolucije Vijeća sigurnosti koja je trebala označiti početak provedbe Sporazuma, Hrvatska je bila pod velikim diplomatskim pritiskom te je morala zadovoljiti međunarodne uvjete. To se prije svega odnosilo na pitanja ljudskih prava te povratka Srba i njihova prava vlasništva, kao i pitanja slobode medija i demokratizacije hrvatskoga društva uopće. Hrvatska je morala ispuniti uvjete jer su oni bili izravno povezani s potporom SAD-a reintegraciji hrvatskoga Podunavlja te potporom Hrvatskoj u pregovorima s ostalim međunarodnim institucijama. No, isto tako, Vlada RH bila je pod velikim pritiskom hrvatske javnosti i brojnih prognanika koji su nakon višegodišnjega izgnanstva čekali realizaciju Sporazuma i povratak svojim kućama (Bing, 2007: 398). Pitanje hrvatskog Podunavlja bilo je u mnogočemu osebujno Rješavalo se na marginama Daytonске mirovne konferencije 1995. godine u čijem je središtu bilo okončanje sukoba u BIH.

Mirovna operacija UN-a, UNTAES, počela je Rezolucijom Vijeća sigurnosti 15. siječnja 1996. godine, a 1998. godine istog datuma operacija je zaključena. UNTAES bi se mogao najkraće opisati kao svojevrsan oblik izvršne vlasti UN-a, privremeno uvedene na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, pod kojom je došlo do ponovne uspostave multietičnosti u toj regiji (Miškulin, 2014: 462). Za razliku od ostalih UN-ovih operacija u Hrvatskoj, koje su bile vrlo manjkave i neuspješne u provođenju mandata mirovnih snaga te nisu polučile očekivane rezultate u demilitarizaciji, nadzoru primirja, nadzoru granica, sigurnosti i povratka izbjeglog stanovništva, UNTAES je bila vrlo uspješna operacija koja je dovela do mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja odnosno povratka okupiranih područja istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. Njen uspjeh temeljen je na postojanju mirovnog plana odnosno, temeljio se na preciznom dokumentu, kojeg su se pridržavale i hrvatska i srpska strana, bio je popraćen jasno definiranim nositeljima zadaća i rokovima provedbe za razliku od npr. UNPROFOR-a.

Pod nadzorom UNTAES-au svibnju i lipnju 1996. godine izvršeno je razvojačenje Podunavlja. Vukovar je priključen na telefonsku mrežu Republike Hrvatske. Prijelazna policija je počela preuzimati dužnost, a stanovništvo je počelo uzimati hrvatske dokumente. Otvoren je cestovni i riječni promet, a hrvatska zastava postavljena je na hrvatskim granicama. Također dolazi do pregovora o uspostavi hrvatskog zdravstva, školstva, sudstva te javnih poduzeća. Najvažniji događaj u hrvatskom Podunavlju na proljeće 1997. godine bilo je održavanje izbora 13. travnja pod pokroviteljstvom UNTAES-a. Na izborima u Vukovaru većinu dobiva HDZ, nakon čega je 1998. godine postupno gradska uprava ušla potpuno organizirana sa stalnim sjedištem u Vukovar te je uspostavljeno hrvatsko zakonodavstvo. Tom prigodomu Vukovar je pristigla posebna američka misija pod vodstvom dr. Nancy Ely-Raphael, specijalne predstavnice državne tajnice Madeleine Albright. Veleposlanik Galbraith zahvalio je hrvatskoj vladi koja je odlučila dozvoliti glasovanje svim građanima srpske nacionalnosti koji su imali domovnicu bez obzira jesu li bili na biračkim popisima. U izborima je sudjelovalo više od 90% srpske populacije koja je imala dokumente o hrvatskom državljanstvu te velik broj hrvatskih izbjeglica. Ely-Raphaelsvima je poručila kako je cilj Erdutskoga sporazuma obnova multietničke regije, reintegracija teritorija na način da srpska populacija može ostati i da se hrvatske izbjeglice i ostali mogu vratiti (Bing, 2007: 351). Međutim, predstavnici Zajedničkog vijeća općina za vrijeme provedbe izbora isticali su pred međunarodnim predstavnicima da se izbjegli Srbi teško odlučuju za povratak svojim kućama u drugim dijelovima Hrvatske. Oni se ne osjećaju sigurnim, a mnogima su kuće uništene ili opljačkane. Osim toga srpski povratnici bez pomoći hrvatskih vlasti ili međunarodnih humanitarnih organizacija ne mogu obnoviti svoja seoska gospodarstva. Isto tako srpske izbjeglice koje su prije rata živjele u gradovima ne mogu se vratiti u svoje stanove jer su oni u međuvremenu prodani ili ustupljeni drugim osobama (Barić, 2012: 360).

Slika 3: Područje hrvatskog Podunavlja (istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem)

Izvor: www.google.hr/search/mirna-reintegracija

12. Migracije i problemi povratka Hrvata i Srba u Vukovar

Proces obnove grada Vukovara i povratak prognanoga stanovništva započeo je i prije 15. siječnja 1998. godine i završetka procesa mirne reintegracije. Prema podacima Opće bolnice Vukovar, u srpskoj su agresiji na Vukovar poginule ukupno 1624 osobe, a ranjeno je 2557 osoba. Glavni sanitetski stožer u prosincu 1991. godine iznio je podatke da je do 19. studenoga 1991. godine u Vukovaru poginulo 450 hrvatskih branitelja i 1350 civila, a da je u

srpske koncentracijske logore odvedeno oko 5000 Vukovaraca (Živić, 2008: 34). Prvi povratnici počinju se vraćati već tijekom 1997. godine nakon lokalnih izbora i pobjede hrvatske koalicije u Vukovaru čime se počinje uvoditi hrvatsko zakonodavstvo na to područje. Podaci popisa stanovništva iz 2011. godine pokazuju da se od 22.000 Vukovaraca prognanih 1991. godine vratilo njih manje od 60 posto. Zanimljive su procjene vukovarskoga Državnog ureda za stambeno zbrinjavanje, koji se među ostalim bavi i problemom povratka prognanika i povratnika, prema kojima je do travnja 2004. godine ukinuto čak 18.000 prognaničkih statusa, no u Vukovar i njegova okolna naselja vratilo se tek 12.000 osoba. Pretpostavimo li da će se na povratak odlučiti svi preostali prognani Vukovarci, još uvijek ostaje gotovo trećina onih koji su iz različitih, uglavnom egzistencijalno-psiholoških, razloga odgodili povratak u Vukovar ili ga zamijenili ostankom u drugim krajevima Hrvatske, odnosno odlaskom u inozemstvo (Živić, 2008: 38).

Povratak Srba započeo je polako, svoj vrhunac desegnuo je 1998. godine nakon što je predstavljen program povratka. Od oko 300.000 Srba koji su na kraju rata pobjegli iz Hrvatske ili su u to vrijeme tražili zaštitu u istočnoj Slavoniji, do kraja 2004. vratilo ih se oko 114.000. Većinom su to pripadnici starije populacije, a mnogi od srpskih povratnika samo su službeno registrirani iako ne žive stalno u Hrvatskoj. Činjenica da su određeni broj srpskih povratnika samo na papiru vukovarski građani dovodi do problema o točnom broju pripadnika Srba koji tamo žive, a time se u pitanje dovodi i ostvaranje zakonskog uvjeta o pravu na dvojezičnost (Lukić, Ramet, Clewing, 2013: 141).

13. Pozadina uvođenja ćirilice u Vukovar

Uvođenje ćirilice u Vukovar nije problem koji je niknuo kada su braniteljske udruge nasilno počele skidati i razbijati dvojezične ploče na institucijama grada Vukovara, već je to problem koji se javlja od 2002. godine kada je donesen Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Do nedavnih sukoba policije i braniteljskih udruga u Vukovaru, zbog postavljanja ćiriličnih ploča, koji su bili ekskluzivno popraćeni u medijima, većina građana Hrvatske nije ni znala da Srbi u Vukovaru čine jednu trećinu stanovništva i imaju pravo na ravnopravnu uporabu svoga pisma i jezika. Pozadina uvođenja ćirilice u Vukovar složena je kao prvo po pitanju najviših zakonskih akata koji se ne provode, a kao drugo zbog etničke strukture stanovništva u tome gradu i posljedica Domovinskog rata.

Da bi se shvatila i objasnila situacija koja se dešava u Vukovaru treba početi sa navođenjem akata koji uređuju prava nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, a tiču se direktno srpske nacionalne manjine u Vukovaru. Ustav Republike Hrvatske u članku 12. navodi da je u službenoj uporabi hrvatski jezik i latinično pismo, a u pojedinim lokalnim jedinicama uz hrvatski jezik i latinično pismo u službenu se uporabu može uvesti i drugi jezik te ćirilično ili koje drugo pismo pod uvjetima propisanim zakonom. Kao što je već navedeno, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina koji je donio Hrvatski sabor na sjednici 13. prosinca 2002. godine propisuje da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo slobodno se služiti svojim jezikom i pismom, privatno i javno, uključujući pravo na jeziku i pismu kojim se služe isticati oznake, napise i druge informacije u skladu sa zakonom. Ravnopravna službena uporaba jezika i pisma kojim se služe pripadnici nacionalne manjine ostvaruje se na području jedinice lokalne samouprave kada pripadnici pojedine nacionalne manjine čine najmanje trećinu stanovnika jedinice lokalne ili područne samouprave, kada je to predviđeno međunarodnim ugovorima i kada je to propisano statutom lokalne jedinice²⁶. Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine vidljivo je da Srbi u Vukovaru čine jednu trećinu stanovništva i stoga imaju pravo na ravnopravnu službenu uporabu svoga jezika i pisma, prema navedenoj odredbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina.

14. Kršenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina u RH donošenjem Statutarne odluke o izmjenama i dopunama Statuta Grada Vukovara 2013. godine

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u gradu Vukovaru, pripadnici srpske nacionalne manjine čine 34,87 % stanovništva Grada Vukovara, te slijedom toga ostvaruju pravo na uporabu srpskog jezika i ćiriličnog pisma na području Grada po sili zakona, budući da ispunjavaju kvotu od jedne trećine u ukupnom stanovništvu Grada Vukovara.

Godine 2013. u Vukovaru je donesena odluka koja je protivna Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina i koja diskriminira Srbe u Vukovaru po pitanju zakonskog uređenja o služenju vlastitim jezikom i pismom. Gradsko vijeće Grada Vukovara u Statut dodaje stavak kojim područje Grada Vukovara proglašava mjestom posebnog pijeteta na žrtve Domovinskog rata te krši Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina propisujući u

²⁶ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. *Narodne novine*, 93/11.

navedenom Statutu da su u Vukovaru službeni jezik i pismo hrvatski jezik i latinično pismo.²⁷ Na taj način krše prava srpske nacionalne manjine na ravnopravnu službenu uporabu svoga jezika i pisma na tome području. Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Vukovara obavješćuje Ministarstvo uprave o navedenoj izmjeni statuta te nakon toga ministarstvo obustavlja od primjene statutarnu odluku kojom se definira da se područje Grada Vukovara u cijelosti izuzima od primjene odredaba Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

15. Građanska inicijativa “Stožer za obranu hrvatskog Vukovara”

Situacija koja je uslijedila nakon odluke ministarstva o obustavljanju statutarne odluke prema kojoj bi se cijelo područje Grada Vukovara izuzelo od primjene odredaba Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina dovela je do rasplamsavanja ratnih netrepeljivosti i pozivanja na mržnju među Srbima i Hrvatima. Naime, pokrenuta je građanska inicijativa “Stožer za obranu hrvatskog Vukovara” koju podržavaju 22 stradalničke i braniteljske udruge iz Vukovara, oko 350 sličnih udruga iz cijele Hrvatske te brojni pojedinci. Pripadnici navedene inicijative navode kako se ona temelji se na obrani dostojanstva Vukovara, simbola patnje, žrtve i dostojanstva hrvatskog naroda, od preuranjene i nezakonite primjene dvojezičnosti. Također zahtjevaju proglašenje Vukovara „Mjestom posebnog pijeteta“.²⁸ Sa prosvjedima protiv ćirilice u Vukovaru započinj u rujnu 2013. godine neposredno nakon postavljanja ploča s natpisima na ćirilici i latinici. Osim u tom gradu, prosvjedi su održani i na glavnom zagrebačkom trgu te u Tovarniku, Bogdanovcima, Lovasu i Nuštru. Međutim problem nije stao samo na prosvjedima. Brojni natpisi na ćirilici su uklonjeni, neki su razbijani čekićima, dok su se prosvjednici sukobili s policijom prilikom čega su četiri službena lica lakše ozlijeđena. Neki od pobornika protesta, direktno nepovezanih s organizatorima, vandalizirali supravoslavnu crkvu sv. Blagovještenja u Dubrovniku išaravši je ustaškim grafitima.

Unatoč neredima i prosvjedima tadašnja vladajuća koalicija nije popuštala pred zahtjevima prosvjednika pa je inicijativa Stožer za obranu Hrvatskog Vukovara započela prikupljanje potpisa za referendumsko pitanje koje glasi: “Jeste li za to da se članak 12. stavak

²⁷ Statut Grada Vukovara, dostupno na: www.vukovar.hr/images/stories/files/uon/sluzbeni_vjesnik/izmjene-i-dopune-2013-07.pdf (Posjećeno: 07.09.2016.)

²⁸ Stožer za obranu hrvatskog Vukovara, dostupno na: www.stozerzaobranuhrvatskogvukovara.hr (Posjećeno: 23.07.2016.)

1. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina ('Narodne novine', br. 155/02., 47/10., 80/10. i 93/11.) mijenja tako da glasi: 'Ravnopravna službena uporaba jezika i pisma kojim se služe pripadnici nacionalne manjine ostvaruje se na području jedinice lokalne samouprave, državne uprave i pravosuđa, kada pripadnici pojedine nacionalne manjine čine najmanje polovinu stanovnika takve jedinice.'?'. Državni zavod za statistiku, uz statističku grešku od 2,53 %, utvrdio je da je prikupljeno 576 388 vjerodostojnih potpisa birača, odnosno, više od 10 % od ukupnog broja upisanih birača u Republici Hrvatskoj. Prema zakonski utvrđenoj proceduri nakon dovoljno prikupljenih potpisa, Vlada RH je poslala ovo pitanje na ocjenu ustavnosti na Ustavni sud, koji je na sjednici održanoj 12. kolovoza 2014. donio odluku da o predloženom referendumskom pitanju iz točke I. ove izreke nije dopušteno raspisivanje referenduma.²⁹

16. Odluka Ustavnog suda za raspisivanje referenduma o ćirilici u Vukovaru

Ustavni sud donio je Odluku za raspisivanje referenduma o ćirilici u Vukovaru 2014. godine kojom odlučuje da raspisivanje referenduma u navedenom slučaju nije dopušteno. Također propisuje da je Gradsko vijeće Grada Vukovara dužno u roku od jedne godine od dana objave ove odluke u "Narodnim novinama" u Statutu Grada Vukovara izrijekom propisati i urediti, za cijelo područje odnosno za pojedine dijelove područja Grada Vukovara, individualna prava pripadnika nacionalnih manjina na službenu uporabu svoga jezika i pisma, u opsegu koji ne ugrožava samu bit tih prava, a istodobno uvažava potrebe većinskog hrvatskog naroda koje izviru iz još uvijek živih posljedica velikosrpske agresije početkom 90-ih godina 20. stoljeća te potrebu pravednog i pravilnog tretmana srpske nacionalne manjine na području Grada Vukovara.³⁰

S obzirom da se predloženim referendumom traži uvođenje ravnopravne službene uporabe jezika i pisma kojim se služe pripadnici nacionalnih manjina na područjima jedinica lokalne samouprave, državne uprave i pravosuđa, kada pripadnici pojedine nacionalne manjine čine najmanje polovinu stanovnika takve jedinice Ustavni sud u obrazloženju odluke

²⁹ Centar za mirovne studije, dostupno na: www.cms.hr/ostvarivanje_prava_manjina_deliberacija (Posjećeno: 20.07.2016.)

³⁰ Narodne novine, dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_08_104_2021.html (Posjećeno: 07.09.2016.)

navodi da Ustav RH ne određuje uvjete odnosno postotak potreban za službenu uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina u lokalnim jedinicama već da takve uvjete određuje zakonodavac to jest zakoni koje donosi Hrvatski sabor. Važno je naglasiti da bi takvo povećanje praga moralo biti opravdano prijemkom društvenom potrebom jer bi se automatski odnosilo i na prava svih ostalih nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, što prema Ustavnom sudu sa ćirilicom u Vukovaru nije slučaj. Stožer za obranu hrvatskog Vukovara ističe postojanje još jednog razloga protiv uvođenja ćirilice u taj grad. Navode da još nije sazrilo vrijeme za ćirilicne ploče jer se ćirilica doživljava kao simbol stradanja Hrvata u Vukovaru 1991. godine te traže donošenje moratorija na uvođenje ćirilice dok se ne steknu uvjeti za to. Posve je jasno da još uvijek postoje snažne emocionalne prepreke za uvođenje ćirilice zbog direktnih stradalnika domovinskog rata koji žive na tome području, međutim Ustavni sud smatra da je predloženo referendumsko pitanje jedno, a nešto su posve drugo kolektivni osjećaji nepravde povezani s ratnim traumama i teško podnošljivi uvjeti života s kojima su suočeni mnogi građani Grada Vukovara te navodi kako je tražiti raspisivanje referenduma s porukom da se ćirilica u Gradu Vukovaru “doživljava kao simbol stradanja” duboko uznemirujući čin koji napada pismo kao univerzalnu civilizacijsku tekovinu ćovječanstva koja određuje sam identitet hrvatske ustavne države.³¹

17. Izmjena Statuta Grada Vukovara 2015. godine

Ustavni sud je 12. kolovoza 2014. donio odluku o predloženom referendumskom pitanju koje je pokrenula inicijativa Stožer za obranu Vukovara. Između ostalog Ustavni sud u svojoj odluci obvezuje Gradsko Vijeće grada Vukovara da u roku godine dana, vodeći se ćlankom 6. Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u RH, a u duhu ćlanka 8. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, u Statutu Grada Vukovara izrijekom propiše i uredi, za cijelo područje odnosno za pojedini dio ili pojedine dijelove područja Grada Vukovara, individualna prava pripadnika nacionalnih manjina na službenu uporabu svoga jezika i pisma. Gradsko vijeće je 17. kolovoza 2015. usvojilo dvije odluke, Statutarnu odluku o izmjenama i dopunama Statuta te Statutarnu odluku o ostvarivanju ravnopravne službene uporabe jezika i pisma srpske nacionalne manjine na području Grada Vukovara,

³¹ Narodne novine, dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_08_104_2021.html
(Posjećeno: 21.07.2016.)

kojom bi se postupno osiguravala individualna prava građana srpske nacionalnosti u Vukovaru.

Sporna je odluka da izmjenama Statuta nisu predviđene dvojezične table na gradskim ustanovama, institucijama, trgovima i ulicama u Vukovaru, a Gradsko vijeće obvezano je da razmatra u listopadu svake godine dostignuti stupanj “razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među građanima Vukovara, te da u skladu s raspravljenim i donesenim zaključcima donosi odluku o mogućnosti, odnosno potrebi proširivanja opsega osiguranih individualnih prava pripadnika srpske nacionalne manjine koji žive u Gradu Vukovaru novim pravima”. U Statut je ugrađena i obveza da Gradsko vijeće svake, a najkasnije svake druge godine, donosi dopunu Statutarne odluke kojom se pripadnicima srpske nacionalne manjine na području Vukovara priznaju prethodno dogovorena nova prava.³²

18. Argumenti ZA i PROTIV dvopismenosti u Vukovaru

Problem ćirilice u Vukovaru podjelio je javnost u stavovima prema uvođenju dvojezičnosti u Vukovar. Pojedini smatraju da ćirilica nije nužna u Vukovaru te takvo stajalište argumentiraju činjenicom da Srbi svakodnevno koriste latinicu. Uvođenje dvojezičnosti, prema mišljenju mnogih, vrijeđa kolektivne osjećaje Hrvata povezanih sa ratnim traumama. Druga strana smatra da Srbi u Vukovaru imaju pravo na ćirilicu s obzirom na zakonske okvire te u svojim stajalištima kritiziraju odluku Ustavnog suda i postupke zakonodavnog tijela koji su nejasni i jasno krše Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina.

Antonija Petričušić postavlja pitanje: „O čemu govorimo kada govorimo o članku 8? Ustavni sud je pokušao pomiriti sve sukobljene strane, a propustio jasno i nedvosmisleno istaknuti zašto provođenje prava pripadnika nacionalnih manjina na slobodu služenja svojim jezikom i pismom zahtijeva toleranciju i razumijevanje od većinskog hrvatskog naroda prema ostvarivanju manjinskih prava, a ne prilagođavanje manjine osjećajima i stavovima većine. Konačno, Ustavni je sud naredio da do donošenja izmjena i dopuna Zakona o upotrebi jezika i pisma nacionalnih manjina nadležna državna tijela neće provoditi taj zakon na području

³² Narodne novine, dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_08_104_2021.html (Posjećeno: 21.07.2016.)

Grada Vukovara uporabom prisilnih mjera. Ovo potonje (valjda) znači da vlast (MUP) neće kažnjavati one koji će razbijati dvojezične ploče. Drugim riječima, Ustavni sud traži od izvršne vlasti da se suzdrži u provedbi zakona.“³³

Saborski zastupnik i predsjednik Srpskog narodnog vijeća Milorad Pupovac smatra da ja takvom odlukom Ustavni sud omogućio da percepcija nekog, a posebno nečijeg prava bude važnija od samog prava.³⁴

Bivši predsjednik Hrvatske demokratske zajednice Tomislav Karamarko na pitanje o uvođenju ćirilice navodi: „Ovo nasilno nametanje ćirilice Vukovarcima nije dobro jer krši članak 8. Ustavnog zakona o nacionalnim manjinama. Sve mora biti po zakonu“.

Predsjednik Socijal demokratske partije Zoran Milanović navodi: „Hrvatska je pravna država, bez razlika na bilo kojem dijelu svog teritorija, i u Zagrebu, i u Vukovaru, i u Rovinju. Spreman sam razgovarati s predstavnicima vukovarskog Stožera, ali to ništa bitno ne može promijeniti jer se zakon mora poštovati.“³⁵

Bivši vukovarski gradonačelnik Željko Sabo pozvao je na mir i toleranciju sve Vukovarce kako ne bi uništili sve ono što su proteklih 15 godina stvarali zajedničkim životom nakon povratka u Vukovar. Smatra kako nema bojazni da će spomen područja, posebno važna Vukovarcima zbog Domovinskog rata, osvanuti na ćirilici, jer će on zatražiti da se izmjenama Gradskog statuta izuzmu iz procesa postavljanja dvojezičnih natpisa.³⁶

Gradonačelnik Vukovara Ivan Penava kritizira odluku Ustavnog suda o zabrani referenduma o ćirilici: „Zabrana referenduma o ćirilici je sumrak demokracije, tko u Republici Hrvatskoj smije zabraniti hrvatskom narodu da donese bilo kakvu odluku?“ pita Penava.³⁷

³³ Centar za mirovne studije, dostupno na: www.cms.hr/ostvarivanje_prava_manjina_deliberacija (Posjećeno: 20.07.2016.)

³⁴ Centar za mirovne studije, dostupno na: www.cms.hr/ostvarivanje_prava_manjina_deliberacija (Posjećeno: 20.07.2016.)

³⁵ Jutarnji list.hr, dostupno na: www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-o-cirilici-vukovarci-razgovarat-cemo-ali-to-nista-bitno-ne-moze-promijeniti/898159 (Posjećeno: 07.09.2016.)

³⁶ Osječka.com, dostupno na: www.osjecka.com/vukovar/gradonacelnik-sabo-o-cirilici (Posjećeno: 07.09.2016.)

³⁷ Jutarnj.hr, dostupno na: www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/gradonacelnik-vukovara-zabrana-referenduma-o-cirilici-je-sumrak-demokracije/686977 (Posjećeno:07.09.2016.)

18.1. Reakcija srpske političke vlasti i javnosti u Srbiji na problem uvođenja ćirilice u Vukovar

Pripadnici srpske nacionalne manjine u Vukovaru, na problem uvođenja ćirilice, gotovo da i ne reaguju. Svjesni su da zbog ratnih stradanja u tome gradu postoji mržnja prema njima od strane hrvatskog stanovništva u tome gradu. Da su javno reagirali na nasilno uklanjanje ćiriličnih ploča zasigurno bi to za posljedicu imalo otvaranje ratnih rana koje bi dovelo da fizičkog obračuna i nasilja među ova dva naroda. Iako je prošlo više od dva desetljeća od rata, Vukovar je još uvijek duboko podijeljen grad u kojem se svaka ustanova, ulica ili mjesto djelo na srpsko i hrvatsko. Srbi u tome gradu ne prosvjeduju zato jer su diskriminirani i jer im je oduzeto zakonsko pravo na korištenje vlastitog pisma iz straha. Međutim, na ovaj problem reagirao je politički vrh Srbije koji smatra da se o ovome problemu mora govoriti. Srbijanski premijer Vučić navodi: „Hrvatska jest suverena zemlja, ali ovo su stvari o kojima se mora govoriti, zamislite da smo mi ukinuli latinicu u Beogradu ili Subotici - to bi bio skandal svjetskih razmjera. Mi nećemo uskraćivati prava nekom drugom narodu kod nas. Koristite latinično, ćiriličko pismo, u Srbiji možete slobodno, ovo je slobodna i otvorena zemlja.,³⁸ Ovom izjavom srbijanskog premijera Hrvatska se želi prikazati kao primitivna zemlja ograničenih ljudi koji pokazuju svoju netoleranciju i nepriznavanje prava drugih za razliku od Srbije koja je, kako navodi, slobodna i otvorena zemlja.

Srbija se obratila europskim i međunarodnim institucijama za zaštitu prava manjina jer smatraju kako je Hrvatska donjela odluku kojom se krše međunarodni ugovori koje je ratificirala i koji su postali dio njezina unutrašnjeg pravnog poretka i dio njezinih međunarodnih obaveza kao što su Okvirna konvencija o pravima nacionalnih manjina, Europska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, Preporuke OEES-a iz Osla i Haaga i Pristupni ugovor RH s EU i njezinim članicama. Srpski politički vrh navodi da se promjenom Statuta grada Vukovara prema kojoj nisu predviđene dvojezične ploče na ustanovama krši Ustav, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina i Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma te tako potiče diskriminacija srpske manjine jer za nju ne važe pojedine odredbe Ustava i zakona koje za druge manjine važe. Tom se Odlukom ne poštuju odluke Ustavnoga suda (niti ona o zabrani referenduma niti ona o načinu uvođenja dvopismenosti) i de facto derogira Vlada u njezinim ovlastima. Na taj način ćirilično pismo u Vukovaru ostat će trajno stigmatizirana i postati sredstvo za političko i međuetničko sukobljavanje koje će proizvoditi

³⁸ Jutarnji list, dostupno na: www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vucic-o-cirilici-u-vukovaru (Posjećeno: 17.07.2016.)

antisrpsko raspoloženje. Srbija ističe kako je pozvati se na Domovinski rat i kako nije još dovoljno prošlo vremena, potpuno je promašeno. Nije izbio rat zbog pisma, već zbog namjere da velikosrpski nacionalisti prigrabe dio hrvatskog teritorija.³⁹

18.2. Reakcija Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske na problem uvođenja ćirilice u Vukovar

Savjet za nacionalne manjine RH smatra da se zabranom ćirilice u Vukovaru krši Ustavni zakon te navode kako niti jedan jezik i pismo nesmiju dovesti u pitanje miran suživot i budućnost međuljudskih odnosa na bilo kojem području Republike Hrvatske. Predsjednik Savjeta Aleksandar Tolnauer, u priopćenju za javnost najoštrije osuđuje nasilno uništavanje postavljenih dvojezičnih i dvopismenih ploča u Vukovaru kojima se širi netolerancija, diskriminacija i potpiruju ratne nesnošljivosti i mržnja među dva naroda. Upozoravaju da izmjena Statutarne Odluke o izmjenama i dopunama Statuta Grada Vukovara izglasane na sjednici 17. kolovoza 2015., kojima je Gradsko vijeće većinom glasova preinačilo tekst Statuta na način da dvojezične ploče nisu predviđene na gradskim ustanovama, institucijama, trgovima i ulicama, nije u suglasnosti s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina i Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

Ističu da je Gradsko vijeće navedenim izmjenama Statuta onemogućilo pripadnicima srpske nacionalne manjine ostvarivanje prava zajamčenih člankom 12. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina koji propisuje da se ravnopravna službena uporaba jezika i pisma kojim se služe pripadnici manjine ostvaruje na području jedinice lokalne samouprave kada pripadnici manjine čine najmanje trećinu stanovnika jedinice. Predmetnim izmjenama Statuta Grada Vukovara donositelj nije uzeo u obzir Ustavnim zakonom određenu obvezu Republike Hrvatske da osigura ostvarivanje posebnih prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina, a naročito služenje svojim jezikom i pismom u službenoj uporabi.

Savjet upozorava na činjenicu da je takvom promjenom povrijeđeno zakonom zajamčeno pravo pripadnika manjina na služenje svojim pismom u službenoj uporabi odnosno pravo na ravnopravnu upravo pisma na području jedinice lokalne samouprave kada čine najmanje trećinu stanovnika jedinice. Zalaže se za punu primjenu Ustavnog zakona o pravima

³⁹ Jutarnji list, dostupno na: www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vucic-o-cirilici-u-vukovaru (Posjećeno: 17.07.2016.)

nacionalnih manjina i Zakona o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina kao zakona na koje možemo biti ponosni i po kojima nas je Europska unija prepoznala kao budućeg značajnog čimbenika u promicanju mira, tolerancije i dijaloga i ne smiju biti objekt dnevnopolitičkih prepucavanja.⁴⁰

18.3. Reakcija pučke pravobraniteljice na problem ćirilice u Vukovaru

Pučka pravobraniteljica naglašava kako je od diskriminacijskih osnova iz nadležnosti ove institucije daleko najrasprostranjenija diskriminacija na temelju etničke pripadnosti, rase ili boje kože te nacionalnog podrijetla, i to od početka primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije. Temeljem pritužbi koje ova institucija zaprima, provedenih istraživanja, ali i podataka različitih međunarodnih organizacija, osobito su diskriminaciji izloženi pripadnici srpske i romske nacionalne manjine, a manje drugih nacionalnih manjina, pri čemu bi prva sljedeća bili Bošnjaci. Ujedno su rasnoj ili etničkoj diskriminaciji izloženi i migranti, uključujući tražitelje azila i azilante. Na ovo ukazuju i istraživanja o predrasudama provedena u Hrvatskoj, koja pokazuju kako građani u najvećoj mjeri negativne stavove imaju prema manjinama s kojima su najčešće u dodiru (Romi, Srbi), ali i prema onima s kojima se rjeđe susreću (Kinezi, Arapi).⁴¹

Vidović, u svom priopćenju, poručuje: „U više smo prigoda upozoravali da se doneseni propisi, usklađeni s visokim međunarodnim standardima, trebaju dosljedno primjenjivati. Vladavina prava jedna je od najviših vrednota hrvatskog ustavnog poretka i ukoliko želimo živjeti u uređenom demokratskom društvu, primjena postojećih propisa ne smije biti upitna“. Pravobraniteljica je osudila i govor mržnje i poticanje nasilja koji su, upozorila je, Ustavom zabranjeni. Dodala je da su izražavanje suprotnog stava te sloboda javnog okupljanja također među temeljnim ljudskim pravima, no načelo poštivanja ljudskih i manjinskih prava te načelo vladavine prava u ovom slučaju trebaju imati prioritet.⁴²

Pravobraniteljica veliki problem vidi u regulaciji zakona te smatra da reakcije javnosti, odnosno inicijativa za pokretanje referenduma proizlaze uz ostalo i iz nedovoljno dobro

⁴⁰ Portal Novosti, dostupno na: www.portalnovosti.com/zabranom-cirilice-krsi-se-ustavni-zakon (Posjećeno: 17.07.2016.)

⁴¹ Portal Narod, dostupno na: <http://narod.hr/hrvatska/pucka-pravobraniteljica-lora-vidovic-priznala-u-hrvatskoj-su-najvise-diskriminirani-hrvati> (Posjećeno: 17.07.2016)

⁴² T-portal, dostupno na: <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/283731/Manjinska-prava-imaju-prioritet-nad-slobodom-okupljanja.htm> (Posjećeno: 18.07.2016.)

riješene pravne regulative. Da je u Ustavu i Zakonu o referendumu precizno navedeno o kojim se pitanjima ne može referendumom odlučivati, za pretpostaviti je da takvih inicijativa ne bi ni bilo. Ona navodi: „Što se tiče tzv. referenduma o ćirilici, neprestano sam isticala da bi referendumsko pitanje, onako kako je bilo predloženo i u slučaju da je prihvaćeno, predstavljalo nedopušteno smanjenje prava pripadnika nacionalnih manjina. Isto tako, bilo je nužno odgovoriti i na legitimna očekivanja velikog broja građana koji su zatražili raspisivanje tog referenduma, jer je i pravo na neposrednu demokraciju zajamčeno Ustavom. O tome sam pisala predsjedniku Sabora, a svjedočili smo tome da je odlučivanje u Saboru zaista bilo dugotrajno. No Ustavni sud je konačno donio svoju odluku i do tog referenduma, kao što znamo, neće doći. Ipak, sasvim je sigurno da bi bolja pravna regulativa, a onda i provedba, dovela do manje polarizacije društva.“⁴³

19. Zaključak

Srpska nacionalna manjina u gradu Vukovaru treba ostvariti svoje pravo na dvojezičnost jer se u protivnom krši Ustav kao najviši temeljni akt RH. Nema valjanog opravdanja za zabranu ćirilice u Vukovaru jer Domovinski rat nije izbio zbog pisma te je u potpunosti diskriminirajuće i nezakonito dopustiti korištenje dvojezičnosti svim ostalim manjinama koje čine jednu trećinu stanovništva na pojedinom području dok se pripadnicima srpske nacionalne manjine to onemogućuje. Republika Hrvatska stalnim odgađanjem i izmjenama Statuta grada Vukovara, kako nebi došlo do uvođenja ćirilice, šalje sliku netolerantne primitivne zemlje koja derogira prava etničkih zajednica. Moguće posljedice ovakve diskriminacije su povećanje netrpeljivosti, mržnje i nasilja nad Srbima u Hrvatskoj te buđenje nacionalističkih težnji na području cijele zemlje, a ne samo grada Vukovara. Upravo zbog takve opasnosti nadležne institucije trebaju provesti zakon jer on vrijedi za sve jednako, u protivnom pokazuje da nije zemlja slobode i tolerancije, a posebice demokracije te da nije spremna odgovoriti na zahtjeve međunarodne zajednice i zvati se modernom demokratskom državom.

⁴³ Portal Novosti, dostupno na: <http://www.portalnovosti.com/lora-vidovic-bolja-pravna-regulativa-dovela-bi-do-manje-polarizacije-drustva> (Posjećeno: 18.07.2016.)

20. Literatura

1. Barić, Nikica (2012). *Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – Od Oluje do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja*. *Scrinia Slavonica* 12(2012): 323-370.
2. Bing, Albert (2007). *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994.-1995. i reintegracija hrvatskog Podunavlja*. *Scrinia Slavonica* 7(2007): 371-404.
3. D. Greenberg, Robert (2005) *Jezik i identitet na Balkanu: Raspad srpsko-hrvatskoga*. Zagreb: Srednja Europa.
4. Holjevac Tuković, Ana (2015). *Temeljni sporazum o području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (Erdutski sporazum) i uvjeti za njegovu provedbu*. Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata 3(2015): 617-634.
5. Klemenčić, Mladen (2008). *Glavne odrednice geografskog položaja Vukovara*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža 17(2008): 125-134.
6. Lukić, Renéo, Sabrina P. Ramet i Konrad Clewing (2013) *Hrvatska od osamostaljenja: Rat, politika, društvo, vanjski odnosi*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. Marijan, Davor (2004) *Bitka za Vukovar*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
8. Marijan, Davor (2013) *Obrana i pad Vukovara*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
9. Marijan, Davor (2008) *Slom Titove armije: Jugoslavenska narodna armija i raspad Jugoslavije 1987.-1992*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
10. Miškulin, Ivica (2014) *Imas puska, imas pistol?: O mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda u zapadnoj Slavoniji*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje.
11. *Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2013. do 2016. godine* (2013). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske

12. Petričušić, Antonija (2013). *Izgradnja duha razumijevanja, uvažavanja i tolerancije kao pravni i politički zahtjev*. ZPR 3(2): 121-147.
13. Petričušić, Antonija (2013). *Ravnopravna službena uporaba jezika i pisma nacionalnih manjina: Izvori domaćeg i međunarodnog prava*. ZPR 2(1): 11-39.
14. Tatalović, Siniša (2005). *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*. Zagreb: STINA.
15. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 150/11.
16. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. *Narodne novine*, 93/11.
17. Zakon o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. *Narodne novine*, 56/00.
18. Živić, Dražen (2008). *Posljedica srbijanske agresije kao odrednica poslijeratne obnove i razvitka Vukovara*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar 17(2008): 27-50.
19. Žanić, Mateo (2007). *Važnost rituala u poslijeratnom razdoblju: Primjer Vukovara*. *Polemos* 10(2007): 73-90.

Internetske stranice

Cms.hr (2016a) Centar za mirovne studije. <http://www.cms.hr/hr/mirovni-studiji/transgeneracijski-prijenos-ratne-traume> (Posjećeno: 15.6.2016.)

Cms.hr (2016b) Centar za mirovne studije. www.cms.hr/system/publication/ostvarivanje_prava_manjina_Deliberacija (Posjećeno: 17.07.2016.)

Dzs.hr (2016) Državni zavod za statistiku. www.dzs.hr (Posjećeno: 23.07.2016.)

Hkv.hr (2016) Portal Hrvatskog kulturnog Vijeća. www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/14133 (Posjećeno: 20.07.2016.)

Jutarnji.hr (2016) Jutarnji list. www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vucic-o-cirilici-u-vukovaru (Posjećeno: 17.07.2016.)

Nacionalne-manjine.hr (2016) Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske. <http://www.nacionalne-manjine.info> (Posjećeno: 14. 07.2016.)

Narodne –novine.nn.hr (2016a) Narodne novine. http://www.narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_56_1092.html (Posjećeno: 17.07.2016.)

Narodne-novine.nn.hr (2016b) Narodne novine. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_08_104_2021.html (Posjećeno: 21.07.2016.)

Narod.hr (2016) Portal Narod. <http://narod.hr/hrvatska/pucka-pravobraniteljica-lora-vidovic-priznala-u-hrvatskoj-su-najvise-diskriminirani-hrvati> (Posjećeno: 17.07.2016)

Ombudsman.hr (2016) Institucija pučkog pravobranitelja. <http://ombudsman.hr/hr/otomana/povijest/institucija-pp> (Posjećeno 14. 07. 2016.)

Portalnovosti.com (2016) Portal Novosti. www.portalnovosti.com/zabranom-cirilice-krsi-se-ustavni-zakon (Posjećeno: 17.07.2016.)

Portalnovosti.com (2016) Portal Novosti. <http://www.portalnovosti.com/lora-vidovic-bolja-pravna-regulativa-dovela-bi-do-manje-polarizacije-drustva> (Posjećeno: 18.07.2016.)

Pravamanjina.hr (2016) Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. www.pravamanjina.gov.hr (Posjećeno 25.07.2016.)

Savez-slovaka.hr (2016) Savez Slovaka Hrvatske. www.savez-slovaka.hr (Posjećeno: 25.07.2016.)

Snv.hr (2016) Srpsko narodno vijeće u Republici Hrvatskoj. www.snv.hr/o-vijecu (Posjećeno: 15.07.2016.)

Stožer za obranu hrvatskog Vukovara (2016). www.stozerzaobranuhrvatskogvukovara.hr (Posjećeno: 23.07.2016.)

Tportal.hr (2016) Tportal. <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/283731/Manjinska-prava-imaju-prioritet-nad-slobodom-okupljanja.html> (Posjećeno: 18.07.2016.)

Unizg.hr (2016) Sveučilište u Zagrebu. http://www.pravo.unizg.hr/Ustav_Socijalisticke_RH_1974 (Posjećeno: 17.07.2016.)

Večernji.hr (2016a) Večernji list. www.blog.vecernji.hr/zvonimir-despot/srbi-nikad-nisu-bili-konstitutivni-narod-u-hrvatskoj-944 (Posjećeno: 23.07.2016.)

Večernji.hr (2016b) Večernji list. www.vecernji.hr/svijet/mladi-u-srbiji-vise-pisu-latinicom-nego-ciliricom (Posjećeno: 25. 07.2016.)

Vukovar.hr (2016a) Statut Grada Vukovara. www.vukovar.hr/e-usluge/gradski-servisi/statut-grada-sluzbeni-vjesnik (Posjećeno: 24.07.2016.)

Vukovar.hr (2016b) Službena stranica grada Vukovara. http://www.vukovar.hr/images/stories/files/uot/gv_sjednice/2015-sjednica-013/gv13-01.pdf (Posjećeno: 20.07.2016.)

The right to bilingualism in Croatia: Case study of the introduction of bilingualism in Vukovar

Summary

According to the census data from 2011, Serbs in Vukovar, according to the Constitutional Law on National Minorities, have the right of equal and official use of their language and letter in the city. Most of the population in Vukovar are Croats, 57,37 % and Serbs with 34,87%. Considering that Serbs in Vukovar make up one third of the total population, 2013 it started with placing bilingual signs on institutions which caused resistance veterans associations and physical clashes with police. This work points to the problem of realization of the right to bilingualism in Croatia on the case study introduction of bilingualism in Vukovar. The content of work includes the development of a system protection of national minorities and the right to bilingualism in Croatia and brings normative legal framework for use of language and letter national minorities. It also states chronology of the attempt to introduce Cyrillic in Vukovar, from changes Statute of Vukovar, attempt call a referendum to ban Cyrillic to Constitutional decisions which the referendum question refuses. Possible consequences of such discrimination are increasing encouraging intolerance, hatred and violence against Serbs in Croatia, also the awakening of nationalist aspirations in the whole country, not just in Vukovar. Relevant institution should be consistent in implementing the laws that applies equally to all, otherwise shows that it is not ready to respond to the demands of the international community and to be called modern democratic state.

Key words: *Homeland war, Vukovar, cyrillic, Serbs, the right to bilingualism, national minorities*

